

Univerzita Karlova
Husitská teologická fakulta

Bakalářská práce

Univerzita Karlova
Husitská teologická fakulta

Bakalářská práce

Přehled historie inkvizice se zvláštním ohledem
k čarodějnickým procesům na severní Moravě

Overview of the history of the Inquisition with special
consideration of the witch trials in northern Moravia

Vedoucí práce:

ThDr. Kamila Veverková, Th.D.

Autor práce:

Jakub Bělohlávek

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval ThDr. Kamile Veverkové, Th.D. za trpělivost, odborné rady a vřelou spolupráci při zpracovávání této práce.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu. Součastně dávám svolení k tomu, aby tato bakalářská práce byla umístěna v Ústřední knihovně UK a používána ke studijním účelům.

V Praze dne

Jakub Bělohlávek

Anotace

Bakalářská práce „Přehled historie inkvizice se zvláštním ohledem k čarodějnickým procesům na severní Moravě“ pojednává o vzniku a vývoji inkvizice společně s jejími náboženskými a společenskými dopady. Druhá část se zabývá uvedením do problematiky čarodějnictví, stručným historickým exkurzem společně s výčtem a shrnutím literárních děl a právních nařízení světské moci, které výrazně ovlivnily čarodějnické procesy. Poslední kapitola je zaměřena na konkrétní událost stíhání čarodějnic v českých zemích- šumperské a losinské procesy, se zvláštní pozorností k případu děkana Kryštofa Aloise Lautnera, jejich pravděpodobně nejznámější oběti.

Annotation

The bachelor thesis "Overview of the history of the Inquisition with special consideration of the witch trials in northern Moravia" initially deals with the formation and evolution of the Inquisition together with its religious and social impacts. Subsequently, it introduces the use of the persecution of witchcraft and takes the reader on a brief historical excursion including an enumeration and summaries of literary works and legal regulations of the secular power structure, which significantly affected the witch trials. The last chapter focuses on a specific case of witch prosecution in the Czech Lands - the Šumperk and Losiny proceedings, with special attention paid to the case of Dean Kryštof Alois Lautner, their well known victim.

Klíčová slova

Inkvizice - hereze - křesťanství - papežství -
čarodějnictví - kacíř - hon na čarodějnice - inkviziční proces
- hrdelní právo - severní Morava.

Keywords

Inquisition - heresy - Christianity - papacy - Witchcraft -
heretic - witch hunt - inquisition trial - criminal law -
northern Moravia.

Obsah

OBSAH	7
SEZNAM ZKRATEK	9
ÚVOD	10
1. DĚJINNÝ VÝVOJ INKVIZICE	14
1.1 Starověk	14
1.1.1 Sv. Augustin jako inspirace inkvizice.....	16
1.2 Středověk	18
1.3 Biskupská inkvizice	21
1.4 Římská inkvizice	23
1.5 Reorganizace inkvizice ve 20. století	24
1.6 Další podoby inkvizice	24
1.7 Charakter církevního procesu v rámci inkvizičního soudu	25
2. ČARODĚJNICTVÍ A MAGIE	28
2.1 Pronásledování čarodějnictví v dějinném kontextu	29
2.2 Literární díla, jež ovlivnila potírání čarodějnic	32
2.2.1 Maleus Maleficarum.....	32
2.2.2 Disquisitionum magicarum libri sex.....	34
2.3 Významná právní nařízení spjatá s čarodějnictvím	34
2.3.1 Constitutio Criminalis Carolina.....	34
2.3.2 Constitutio Criminalis Josephina.....	35
2.3.3 Constitutio Criminalis Theresiana.....	36
2.3.4 Koldýnova městská práva.....	38
3. ČARODĚJNICKÉ PROCESY V ČESKÝCH ZEMÍCH	40

3.1 Situace před rokem 1620	40
3.2 Změna poměrů po roce 1620	41
3.3 Procesy ve Slezsku a na severní Moravě v průběhu 17. století	42
3.4 Čarodějnické procesy na Šumpersku	43
3.4.1 <i>Počátky losinských procesů a příjezd inkvizitora Bobliga.....</i>	<i>44</i>
3.4.2 <i>Kryštof Alois Lautner.....</i>	<i>46</i>
3.4.2.1 <i>Knižní sbírka Kryštofa Aloise Lautnera .....</i>	<i>47</i>
3.4.3 <i>První procesy a zřízení inkvizičního tribunálu v Šumperku.....</i>	<i>48</i>
3.4.4 <i>Události vedoucí k zatčení děkana Lautnera.....</i>	<i>50</i>
3.4.5 <i>První výsledky a pokusy o Lautnerovo doznání.....</i>	<i>51</i>
3.4.6 <i>Zostřené výsledky spojených s torturou.....</i>	<i>54</i>
3.4.7 <i>Lautnerovo přiznání a následné upálení.....</i>	<i>55</i>
ZÁVĚR	58
POUŽITÁ LITERATURA	61
SUMMARY	66
SEZNAM PŘÍLOH	68

Seznam zkratek

aj. - a jiné

cit. - citováno

č. - číslo

dr. - doktor

K.A. Lautner - Kryštof Alois Lautner

sv. - svatý

tzv. - takzvané

Úvod

Inkvizice - zdroj vášní, nekončících rozhovorů a bouřlivých diskuzí. Badatelka Guileyová charakterizuje pojem jako „*Soudní tribunál zaměřený výlučně na boj s kacířstvím a čarodějnictvím. Termín pochází z latinského inquisitio - zkoumání, vyšetřování.*“¹ Jedná se tedy o cílené vyhledávání a následné potírání myšlenek, které nekorespondují s obecně přijímanými pravidly, nastolenými především katolickou církví. Již od samotného počátku své existence se musela církev potýkat s okruhy stoupenců odlišných myšlenek. Zpravidla tito odpůrci vyznávali v zásadě stejnou víru, která se ovšem v zásadních aspektech lišila.² Další možností jak se stát heretikem bylo vyznávání odlišné víry.

Církev si předsevzala mýtit kacířské myšlenky obvykle formou nekompromisního potlačování. Nicméně postupem času, především vlivem myšlenkového pokroku společnosti, se situace stala neúnosnou a středověké inkviziční praktiky si u věřících v novověku nevydobyly zpět svůj dřívější respekt.

Předně je třeba dodat, že tresty vykonávané na bezvěrcích mohla církev, v drtivé většině případů, praktikovat pouze ve spojení se světskou mocí, která je následně realizovala. Situace se mění až v 20. století, kdy došlo ke zrušení inkvizičních tribunálů.³ Pověření tehdy přešlo zpět pod biskupskou správu, která opět jako jediná měla právo perzekuovat odpadlíky, nově již bez spolupráce státní moci.

Cíl mé práce je ukotven v uceleném souhrnu událostí, jež v průběhu 17. století sužovaly obyvatele města Šumperka a jeho

---

¹ GUILLEYOVÁ, Rosemary Ellen. *Encyklopedie čarodějnic a čarodějnictví*. Praha: OLYMPIA, 1997, str. 102. Pojem definuje také <<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/288915/inquisition>> [cit. 2014-04-15], BALZ, Horst Robert a Gerhard Ludwig MÜLLER. *Theologische Realenzyklopädie: Idealismus - Jesus Christus*. Berlin: Walter de Gruyter, 1987, str. 189.

² Častými zdroji takových rozepří se stávaly otázky trinitologické a christologické.

³ K čemuž došlo roku 1968v průběhu 2. vatikánského koncilu, kde papež Pavel VI. dekretem *Intergrae Servandae* oficiálně zrušil inkviziční tribunály.

blízkého okolí a zanechaly tak po sobě hlubokou stopu nejen v dějinách severní Moravy.

Svému záměru jsem přizpůsobil rovněž metodiku a strukturu práce. Při tvorbě práce jsem postupoval pomocí deskriptivní metody.

První část jsem věnoval stručnému souhrnu informací o inkvizici jakožto primárně křesťanské instituci. Ucelením poznatků o jejím působení završeným pojednáním o struktuře inkvizičního procesu, vzniká pole pro následný exkurz do problematiky fenoménu čarodějnictví a magie, který je obsahem následující části. Jedná se o nástin reakcí církve na stoupence čarodějného učení v dějinném kontextu. Tuto část završuje seznam význačných literárních děl a právních předpisů, souvztažných s čarodějnickou otázkou. V návaznosti na prostřední kapitolu se v následující části zaměřím na konkrétní případy pronásledování čarodějnic, které tragicky zasáhly v 17. století především obyvatele panství Velké Losiny a města Šumperku. Pravděpodobně nejznámější obětí inkvizičního řádění v této oblasti byl šumperský děkan Kryštof Alois Lautner. Na druhé straně se do historie zapsal neblaze proslulý inkvizitor Boblig z Edelstadtu, jehož několikaleté úporné snažení nakonec dostalo Lautnera až na popraviště.

V otázce četnosti a kvalitě historických děl zabývajících se tématy mé práce panuje markantní rozdíl. K tématu inkvizice existuje celá řada odborných publikací. Nejvýznamnější dílo komplexně shrnující středověké dějiny církevní instituce potírající kacířské myšlení sepsal americký historik Henry Charles Lea v díle *A History of the Inquisition of the Middle Ages*. Vedle této publikace se též zabýval tématem španělské inkvizice. V souvislosti s americkými pracemi na téma inkvizice stojí za zmínku rovněž kniha Michele Thomsetta *The Inquisition: a History*. Z pera evropských autorů rovněž vzešla celá řada publikací. Za nejvýznamnější pokládám komplexní shrnutí ruského autora Iosifa Romualdoviče Griguleviče *Dějiny Inkvizice*. Vzhledem k dějinnému pozadí, ve kterém dílo

vzniklo, nalézáme v knize mnoho tendenčních pasáží, v nichž autor neskrytě prezentuje tehdejší, politicky korektní postoj k církvi. Nicméně při opomenutí těchto pasáží se jedná o velmi kvalitní a komplexní dílo, ze kterého jsem primárně čerpal. Rovněž jsem se opíral o dílo polského biskupa Grzegorze Ryše *Inkvizice*. Z českých autorů se tímto tématem zaobírali především Jiří Chalupa v díle *Inkvizice: stručné dějiny hanebnosti*, Radomír Malý se svou knihou *Je dovoleno bránit inkvizici?* či Pavel Karel Mráček v knize *Upalování čarodějnic a inkvizice: mýtus a skutečnost*. Avšak i u některých ze zmíněných titulů je třeba mít na vědomí určitou zaujatost autorů.

Odlišná situace nastává u literatury zabývající se čarodějnickými procesy, především v českých zemích. V polovině 80. let minulého století vyšla obsáhlá práce *Hon na čarodějnice* profesora historie Bedřicha Šindeláře, komplexně uvádějící do daného tématu v rámci střední a západní Evropy. Jedná se o obsáhlé shrnutí, především v případě severomoravských procesů autor udání řadu informací, jež v ostatních publikacích na podobné téma nenalezneme. Nicméně se také zde čtenář setká s tendenčními pasážemi, rovněž pravděpodobně zapříčiněnými ideologickým podtextem. Stručné pojednání o čarodějnických procesech podává úvodní rešerše doktora Petra Kreuze *Čarodějnické procesy a právo* ke knize *Čarodějnické příběhy*. Ač krátká rozsahem, znamená velmi kvalitně ucelené shrnutí dosavadního stavu poznání v daném tématu.

Významnou práci o čarodějnických procesech na Šumpersku sepsal spolu se svými kolegy⁴ historik František Spurný. *Šumperský farář a děkan Kryštof Alois Lautner, oběť čarodějnických inkvizičních procesů*, jak zní celý název díla, vychází ze Spurného mnohaleté studie čarodějnických procesu ve Velkých Losínách a v Šumperku. Ač se jedná o publikaci značně

---

⁴ Vojtěchem Cekotou a Milošem Kouřilem.

stručnou, zahrnuje všechny důležité informace a nadto nalezneme v její druhé části český překlad dobových dokumentů či přepisů inkvizičních výslechů ze zmíněných procesů. Závěrem zmíním článek profesora Václava Medka "*Čarodějnický děkan*" *Kryštof Alois Lautner*, mapující život K. A. Lautnera. Přesné bibliografické citace uvádím v seznamu použité literatury na konci mé práce.

1. Dějinný vývoj inkvizice

Pro historické vymezení zmíněného fenoménu nejlépe poslouží orientovat se podle faktu, prostřednictvím jaké entity inkvizice působila. Klíčový mezník je spojen se zavedením inkvizičních tribunálů a předání mnohých kompetencí v otázce pronásledování kacířstva od biskupů do rukou mnišských řádů. Nicméně jde o čistě elementární rozlišení, což ostatně na Husově případu, kdy roli inkvizičního tribunálu suploval koncil, dokazuje Grigulevič.⁵

Počátky této instituce jdou ruku v ruce s fenoménem, díky kterému vznikla a proti němuž s urputností bojovala, tedy s kacířstvím. Urputný boj církve od jejího samotného počátku nacházíme již v Bibli, především v novozákonních pasážích.⁶ Doslovné přejímání a stavění na podobných biblických textech sloužilo inkvizitorům po celou dobu jako skvělý prostředek pro potvrzení a zároveň obhajobu svých činů.

1.1 Starověk

Vzájemné roztržky mezi církví a jejími protivníky v otázkách víry nalézáme již v období rané církve, kdy v opozici vystupovali zejména montanisté a gnostikové.⁷ Vzhledem ke složitému postavení křesťanů, jejich střídavému pronásledování, probíhaly v relativně poklidném duchu.⁸

Za umírněnou povahou věroučných sporů mohla rovněž dosavadní nevyhraněnost křesťanské rané církve v mnohých

---

⁵ Srovnej GRIGULEVIČ, Iosif Romual'dovič. *Dějiny inkvizice*. Praha: Svoboda, 1982, str. 27.

⁶ Sektáře jednou nebo dvakrát napomeň a pak se ho zřekni; je jasné, že takový člověk je převrácený, hřeší a sám nad sebou vynáší soud. Tt.3,10-11 Takový lidé jsou jako plameny bez vody, mračna hnaná bouří; je pro ně připravena nejčernější tma. 2Pt.2,17 Kdo nezůstane ve mně, bude vyvržen jako ratolest a uschne; pak ji seberou, hodí do ohně a spálí. J.15,6

⁷ K problému raněkřesťanských heretických skupin srovnej VÁCHAL, Josef. *Církev a blouznivci: historie sektářství a bludařství*. Praha: Volvox Globator, 1992., RUDOLPH, Kurt. *Gnóze: podstata a dějiny náboženského směru pozdní antiky*. Praha: Vyšehrad, 2010., VALTROVÁ, Jana. *Středověká setkání s "jinými": modloslužebníci, židé, saraceni a heretici v misionářských zprávách o Asii*. Praha: Argo, 2011.

⁸ GRIGULEVIČ, Iosif Romual'dovič. *Dějiny inkvizice*. Praha: Svoboda, 1982, str. 49.

otázkách víry. Mezi posouzením těch kterých skutků jako kacířských či nikoliv stála zpočátku velice tenká hranice.

Rok 313, spojen s Milánským ediktem, kdy římský císař Konstantin začal ve své říši tolerovat křesťanství, znamenal velký zlom v postavení do té doby okrajového společenství.

Vždyť i oni samotní byli ve svých počátcích, před Konstantinovým výnosem, pronásledováni římskými úřady a prohlašováni za kacíře.⁹ Propojení světské a církevní moci mělo za následek především zajištění světské ochrany nad církví. Jelikož se nyní stali křesťané faktickou součástí říše, veškeré útoky na ně vedené byly nyní rovněž útoky na říši.

Avšak každá mince má dvě strany. Nové postavení církve v říši s sebou přineslo vlnu odporu, jehož zdrojem se stala především hnutí donatistů a ariánů. A právě spory s ariány citelně narušily rovnováhu říše.

Hnutí sice roku 325 exkomunikoval Nikajský směn, později však, především díky císaři Konstantinovi, hnutí proniká zpět do říše. Arius, zakladatel hnutí, byl z nařízení koncilu vyhnán v naději, že nebude dále činit větší potíže. Nicméně ambiciózní zakladatel hnutí popírajícího Kristovu rovnost s Bohem počal s vervou brojit proti církvi. Jeho snaha vyústila v sesazení alexandrijského patriarchy Athanasia.¹⁰ Mimoto řada kmenů znepřátelených s Římem přijala ariánský křest. Jako v mnohých jiných případech i ariáni doplatili na svou nejednotu a došlo k jejich postupnému rozpadu.¹¹

Ve stejném období, ve kterém se arianismus pokoušel podkopávat autoritu církve, se o slovo začíná hlásit jiné hnutí, totiž manicheismus.

Další významné hnutí spojuje koncil konaný v Efezu roku 431, na kterém došlo k odsouzení nestorianismu a pelagianismu.

---

⁹ CHALUPA, Jiří. *Inkvizice: stručné dějiny hanebnosti*. Praha: Aleš Skřivan ml., 2007, str. 10.

¹⁰ Jako alexandrijský jáhen vystoupil na koncilu v Nikaji proti ariánství.

¹¹ MALÝ, Radomír. *Je dovoleno bránit inkvizicí?*. Frýdek-Místek: Regina invicta, 2013, str. 6-8.

1.1.1 Sv. Augustin jako inspirace inkvizice

Sv. Augustin (354-430) jako „doktor církve“ „*Přinut' je, at' přijdou*“ Lk 14.23

Ještě předtím, než spustil horlivý boj proti kacířům, sám v mládí vyznával učení manicheismu. Učení Mániho v Augustovi silně rezonovalo i dlouho po přijetí křesťanství, což je dobře patrné na jeho dualistickém výkladu dobra a zla.¹²¹³

Po jeho odvolání se „marnotratný syn“ Augustin navrátil zpět do lůna katolické církve a započal boj proti řadě v té době významných kacířských hnutí.

Nejprve se zaměřil na donatisty. Problém kulminoval především sporem v severní Africe, kdy tamní stoupenci donatismu napadli Felixe z Aptungy, který dříve odpadl od církve, tudíž, dle jeho odpůrců, svěcení z jeho rukou bylo neplatné. Hrozilo tedy reálné nebezpečí krize. Augustin musel situaci uklidnit řadou spisů.¹⁴ Právě v boji s nimi Augustin došel k názoru, že kacířství by mělo podléhat exekutivní moci státu stejně jako kriminální činnost. Oba typy prohřešků podkopávaly morální základy státu. Dle Augustina mělo být kacířství kvalifikováno na stejné úrovni s cizoložstvím a travičstvím.¹⁵ V podstatě tedy vyjádřil nutnost spolupráce církve a státní moci, v otázkách persekuce kacířů. Jak se dozvídáme u Chalupy, Augustin k zacházení s odpadlíky a vynucování poslušnosti použil příměr stáda ovcí, kdy bylo nutné k vedení a usměrnění stáda čas od času použít více či méně tvrdé prostředky. Důležitá se tedy stala především poslušnost.

Formy takového řízení prošly u Augustina třemi stádii. Nejprve radí proti neposlušným, myšleno kacířům, užívat mírné

---

¹² EVANS, G. *Stručné dějiny kacířství*. Praha: Volvox Globator, 2006, str. 108-109.

¹³ Augustin hodnotil zlo jako nedostatek dobra, tedy nic. Ve světě plném dobrého Boha a jeho stvoření pro nic zlého již nezbyvá místo, nicméně zlo se stále děje a je silné. Proto, dle Augustina, musí zlo nutně pocházet od člověka, který se odvrátil od dobra, tedy od Boha. Více tamtéž str. 109.

¹⁴ srovnej tamtéž str. 65-66.

¹⁵ RYŠ, Grzegorz. *Inkvizice*. Praha: Mladá fronta, 2004, str. 22.

metody, tedy domluvy, či užití teologické rétoriky k přesvědčení. Ve druhé stádiu, nazvaném *temperata severitas*¹⁶, existovala možnost přistoupit k lehčím formám trestů, nikoliv však hraničících s fyzickým týráním. Nicméně poslední stádium v sobě již tvrdé fyzické tresty fakticky obsahovalo.¹⁷ Augustin tedy položil teoretické základy odlišného nakládání s heretiky, tedy od tolerance k represí.

O hlubokém propojení křesťanské církve a světské moci svědčí již vydání ediktů, zaměřeným proti manichejcům a vydaných na popud církve císařem Theodosiem I. roku 382.

Císařovo nařízení legalizovalo zabavování majetku a potrestání členů tohoto hnutí. Panovník taktéž nařídil jmenování inkvizitorů a jejich informátorů speciálně pro nalezení a odsouzení manichejců. Jde o první cílené pronásledování vládou neuznávaného náboženského hnutí v říši, na nějž je často odkazováno příznivci středověké inkvizice.

I když by se mohlo na první pohled zdát, že pro tvrdé zacházení s kacíři bylo vytvořeno ideální podhoubí, reakce na záhy proběhnuvší incident byla více než nesouhlasná.

Roku 385 totiž proběhl první historicky známý případ usmrcení kacíře, biskupa a prohlášeného kacíře Priscilliana-vše na popud uchvatitele římského trůnu Maxima.¹⁸

Siricius, římský papež, popravu s velkým pohoršením odsoudil. Církev tedy stále oficiálně zastávala cestu mírného zacházení s kacíři.

Postavení papeže se dále upevňovalo nejdříve přesunem hlavního města říše do Konstantinopole (330) a později rozpadem říše na východní a západní (395).

---

¹⁶ omezená přísnost

¹⁷ Zpracováno dle CHALUPA, Jiří. *Inkvizice: stručné dějiny hanebnosti*. Praha: Aleš Skřivan ml., 2007, str. 14-15.

¹⁸ OLIVA, Václav. *Inkvizice ve světle pravdy*. Praha: Cyrillo-Methodějská knihtiskárna a nakladatelství V. Kotrba, 1901, str. 29.

1.2 Středověk

Se stoupající mocí církve se postupně měnila i podstata protestu proti ní. Za její vzestup mohly především dva fakty. Nárok na vládu v té části Evropy, kde se vyznávalo křesťanství, si církev mohla nárokovat díky Konstantinově donaci, o kterou se opírali papeži ještě ve 13. století.¹⁹ Mimoto církev disponovala ještě jedním privilegiem, a sice možností rozhodovat o posmrtném směřování každého jedince. Měla moc člověka zatratit, či mu přislíbit život věčný. Světské formy trestů mohly člověka připravit o vše, odebrání naděje na lepší posmrtný život si však mohla nárokovat pouze církev.

Římská církev se postupně etablovala do systému společnosti. Nicméně sžití se s feudálním systémem přineslo nové potíže. Se stoupající mocí církve přišla hlasitější kritika ze stran věřících. Ti volali po návratu k Bibli, k ideám rané církve. Nastalá situace skýtal příznačné dispozice k nové vlně odporu.²⁰ Kritika heretických hnutí se tedy již nezakládá na rozporech v otázkách dogmatických, nýbrž jde ruku v ruce s protesty proti feudálnímu útisku.

Začátkem nového tisíciletí se přihlásila v Bulharsku o slovo heretická skupina bogomilů, jejichž kořeny nalézáme v paulikánství. Hnutí kritizovalo veškeré světské rozptýlení a materiální vlastnictví jakožto cestu k hříšnému a nemravnému životu, hlásalo chudobu a návrat k ideám raného křesťanství. Své učení také zakládali na pojmu čistoty, tak typickém pro mnohá následující heretická hnutí.²¹

V západní Evropě se heretické skupiny formovaly především v Německu, Francii a Itálii. Průběh 11. století se zde nesl ve znamení mnohých protestů ze stran nespokojených poddaných či

---

¹⁹ Středověké *falsum*, ve kterém měl císař Konstantin I. odkázat papeži Silvestrovi I. správu nad Římem a Západořímskou říší.

²⁰ Zpracováno dle HROCH, Miroslav a Anna SKÝBOVÁ. *Králové, kacíři, inkvizitoři*. Praha: Československý spisovatel, 1987 str. 22-23.

²¹ CHALUPA, Jiří. *Inkvizice: stručné dějiny hanebnosti*. Praha: Aleš Skřivan ml., 2007, str. 18-19.

kacířů. Nezřídka kdy se světská moc uchýlovala k trestání heretiků upálením.²²

Další formou, jak se vypořádat s kacíři, se staly tzv. křížové výpravy. Ty se vedly nejen proti heretikům, ale rovněž proti politickým odpůrcům.²³

Vedle umlčování nespokojených hlasů věřících se církev snažila vypořádat s evidentním úpadkem mnohých duchovních hodnostářů přijetím tzv. Clunyjské reformy, jejíž program byl mimo jiné zaměřen proti mravnímu a duchovnímu poklesu kněží a biskupů. Avšak kvůli velice chladnému přijetí ze strany papežů se myšlenka obrody ve smyslu nápravy plně nerealizovala.²⁴

Přes veškeré snahy o plošné potlačení kacířství se objevovaly další a další skupiny. Církev především vkládala snahu do udušení kritických hlasů směřujících proti ní, nicméně samotný obsah těchto kritik zcela ignorovala.

Ke konci 12. století se pozornost církve přesunula do jižní Francie. Zde se hojně rozšiřovala hnutí katarů a valdenských.²⁵

Kataři zapustivší kořeny v Languedocu, oblasti na jihu Francie, se zde nazývali Albigenští- podle zdejšího města Albi. Jejich obrovský vliv na zdejší obyvatele, ať už chudinu či šlechtu, pramenil především ze všeobecné neochoty podříditi se Římu, která zde panovala.²⁶ Reakce papežské kurie na sebe nenechala dlouho čekat. Na III. lateránském koncilu, konaném roku 1179, byla z úst papeže Alexandra III. vyhlášena křížová

---

²² GRIGULEVIČ, Iosif Romual'dovič. *Dějiny inkvizice*. Praha: Svoboda, 1982, str. 60-61.

²³ Jako v případě císaře Fridricha II., proti němuž papež vyhlásil křížovou výpravu. Více LE GOFF, Jacques a Jean-Claude SCHMITT. *Encyklopedie středověku*. Praha: Vyšehrad, 2008, str. 76.

²⁴ Zpracováno dle CHALUPA, Jiří. *Inkvizice: stručné dějiny hanebnosti*. Praha: Aleš Skřivan ml., 2007, str. 19.

²⁵ Více o těchto hnutích a jejich ideologii VÁCHAL, Josef. *Církev a blouznivci: historie sektářství a bludařství*. Praha: Volvox Globator, 1992., GRIGULEVIČ, Iosif Romual'dovič. *Dějiny inkvizice*. Praha: Svoboda, 1982., BRENONOVÁ, Anne. *Kataři: Život a smrt jedné křesťanské církve*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2001., MOLNÁR, Amedeo. *Valdenští: evropský rozměr jejich vzdoru*. Praha: Evangelické nakladatelství, 1991., *Katolická encyklopedie*, online dostupná na <<http://www.newadvent.org/cathen/>> [cit. 2014-07-3].

²⁶ Více k válce proti albigenským GIVEN, James Buchanan. *Inkvizice a středověká společnost: moc, kázeň a odpor v Languedocu*. Neratovice: Verbum, 2008, LAMBERT, Malcolm. *Středověká hereze*. Praha: Argo, 2000

výprava právě proti albigenským. Ta se ovšem nesetkala s přílišným úspěchem.

V boji s jihofrancouzskými katary pokračoval i Alexandrův následovník Lucius III. Ten roku 1184 vydal na Veronském koncilu bulu „*Ad abolendam diversarum haeresum pravitatem*” – O vymícení různých kacířských učení.²⁷ Biskupům zde bylo uloženo alespoň jednou ročně navštěvovat farnosti a vyhledávat kacíře. Jak uvádí profesor Polc, zmíněné ustanovení, ač velmi nedokonalé, se pokládá za založení inkvizice²⁸, někdy též označované jako biskupské. Ke zdokonalení Luciových myšlenek došlo za pontifikátu následujícího papeže Inocence III. Ten již rok po svém pontifikátu, tedy 1199, v dekretálu *Vergentis in senium* ustanovuje kacířství za zradu definovanou podle římského práva. Usvědčený kacíř měl tedy být zbaven majetku, který následně nebyl zahrnut do dědického řízení. Trest smrti upálením na hranici pro nekající se kacíře následně aplikoval do říšského práva císař Fridrich II. Upalování heretiků se po Fridrichově výnosu stalo normou pro celou západní Evropu.²⁹

Právě boj s herezí si Inocenc III. ustanovil za hlavní program svého pontifikátu. Nepokoje v Languedocu stále neutichly, papež roku 1213 vyhlásil pátou křížovou výpravu směřovanou proti albigenským katarům. Roku 1215, v průběhu čtvrtého lateránského koncilu, ustanovil Inocenc ve třetím článku zvaném *De herecitis*³⁰ další rozšíření a definici tvrdých represálií proti kacířům a zavazoval světskou moc ke spolupráci při jejich pronásledování. Mimo jiné se za heretika požadoval každý věřící, jenž nejméně jednou do roka neabsolvoval svátost smíření a nešel alespoň před Velikonocemi

---

²⁷ Zpracováno dle GRIGULEVIČ, Iosif Romual'dovič. *Dějiny inkvizice*. Praha: Svoboda, 1982, str. 69.

²⁸ POLC, Jaroslav V. *Církevní dějiny*. Praha: Katolická teologická fakulta UK, 1994, str. 49.

²⁹ Zpracováno dle GIVEN, James Buchanan. *Inkvizice a středověká společnost: moc, kázeň a odpor v Languedocu*. Neratovice: Verbum, 2008, str. 29-30.

³⁰ Text třetího článku, zaměřeného proti herezi dostupný na <<http://www.fordham.edu/Halsall/source/lat4-c3.asp>> [cit. 2014-06-25]

ke svatému přijímání.³¹ Jak podotýká teolog Ryš, „Přechod církve – přinejmenším na zákonodárné úrovni – od přesvědčování k přinucení a trestání heretiků se stal faktem.“³²

1.3 Biskupská inkvizice

Doposud ležela moc pronásledování hereze zcela výhradně v rukou biskupů. Postupně však vyvstávala na povrch otázka, zda jsou ke svěřenému úkolu zcela kompetentní. Brzy vyšlo najevo, že biskupové, mající na svých bedrech mnoho jiných povinností a nad to jsouce často limitováni různorodými zájmy světských pánů, k nimž jsou svázáni společnými úmluvami, nejsou sto řádně vykonávat jim svěřený úkol potírání kacířů.

Bylo tedy nutné pověřit tak důležitým úkolem jedince, papežem pověřené legáty, kteří se budou zodpovídat a budou podřízeni přímo jemu. Stalo se tak roku 1231 z vůle papeže Řehoře IX., jenž předal kompetence k vyšetřování kacířství dominikánskému řádu.³³ Téhož roku poslal papež řezenskému představenému dominikánů pověřovací listinu *Ille humani generis*.³⁴ Později do služeb povolal také františkánský řád.

Dominikánští inkvizitoři se na popud Řehoře odebrali uklidnit situaci na jihu Francie, nicméně kvůli příliš „horlivému“ zjednávání pořádku si brzy proti sobě obrátili místní klér, tudíž je roku 1237 papež z jejich mise odvolal. Situace netrvala dlouho. Nástupce Řehoře Inocenc IV. povolal dominikánské bratry zpět do služby, zároveň jim však nařídil, aby si svá usnesení nechali schválit místním biskupem. Roku 1252 vydal bulu *Ad extirpanda*, kteroužto fakticky odevzdal inkviziční moc do rukou dominikánů.^{35 36}

---

³¹ CHALUPA, Jiří. *Inkvizice: stručné dějiny hanebnosti*. Praha: Aleš Skřivan ml., 2007, str. 28-29.

³² RYŠ, Grzegorz. *Inkvizice*. Praha: Mladá fronta, 2004, str. 59.

³³ THOMSETT, Michael C. *The Inquisition: a history*. Jefferson, N.C.: McFarland, 2010, str. 28.

³⁴ RYŠ, Grzegorz. *Inkvizice*. Praha: Mladá fronta, 2004, str. 65.

³⁵ OLIVA, Václav. *Inkvizice ve světle pravdy*. Praha: Cyrillo-Methodějská knihtiskárna a nakladatelství V. Kotrba, 1901, str. 45-46.

Jak se postupně ukázalo, nově nabyté pravomoci dávaly inkvizitorům v podstatě bezmeznou moc. Rozsáhlé pravomoci při zatýkání, přinucení k doznání a trestání nabízely možnost neoprávněné obžaloby. Často záleželo na charakteru vyšetřujícího, zda podlehne pokušení vlastního obohacení.³⁷

Inkvizice taktéž těžila z hojné spolupráce se státní mocí. Jelikož mnozí z kacířů se ve svém učení nevymezovali pouze proti církvi, ale taktéž proti státnímu uspořádání země, ve které působili, hrozilo nebezpečí vzpoury proti nastolenému režimu, tudíž panovníci hojně podporovali snahy o potření nebezpečných kacířských živlů. Inkvizitoři tedy odsouzené kacíře předali státní moci, která je následně potrestala.³⁸

Zajímavý obrat nastal v okamžiku, kdy františkánský řád začal v souvislosti s potíráním hereze nabývat značné jmění. Základní myšlenka chudoby a skromnosti, pro řád typická, se nutně ocitla v kontrastu s nynější situací. Výsledkem byla vnitřní diversifikace řádu na dva ideové proudy, spirituály a konventuály. Prvně zmíněná odnož kategoricky nesouhlasila s nastalým stavem s apelem vrátit se k původním myšlenkám řádu. Vrchol odporu církve proti zmíněnému proudu nastal za pontifikátu papeže Jana XXII., jenž vydal bulu *Quoramdam* zaměřenou právě proti spirituálům. Papež zde exkomunikoval hnutí a jeho členům hrozil trestem upálení, jelikož spirituálové shromažďovali jídlo a zastávali odmítavý postoj proti nošení širokého oblečení. Povahu buly nejlépe vystihuje její zakončení „*Chudoba je velká věc, ale ještě větší je nevinnost, a největší ze všeho pak bezvýhradná poslušnost*“.³⁹ Mnozí ze zatvrzelých byli za nezřeknutí se svých myšlenek

---

³⁶ Ve stejné bule, potvrzené následujícími papeži, se rovněž pojednává o charakteru inkvizičních tribunálů, obsazení a pravomocích komise. Té předsedal biskup se dvěma mnichy. Komise měla plnou podporu ze strany světské moci. V téže bule bylo rovněž povoleno mučení. GRIGULEVIČ, Iosif Romual'dovič. *Dějiny inkvizice*. Praha: Svoboda, 1982, str. 85-86.

³⁷ Zpracováno dle LAMBERT, Malcolm. *Středověká hereze*. Praha: Argo, 2000, str. 259-260.

³⁸ CHALUPA, Jiří. *Inkvizice: stručné dějiny hanebnosti*. Praha: Aleš Skřivan ml., 2007, str. 33-34.

³⁹ GRIGULEVIČ, Iosif Romual'dovič. *Dějiny inkvizice*. Praha: Svoboda, 1982, str. 127.

nakonec opravdu upálení. Obzvláště tvrdě papež zasahoval proti radikální odnoži spirituálů, fraticelliů.⁴⁰

1.4 Římská inkvizice

Inkvizice dále zasahovala do dějin v různých obměnách, v podstatě vymýtila všechna kacířská hnutí, proti kterým si předsevzala bojovat. Její působnost se rozšířila z evropského kontinentu takřka do celého světa. Zdálo se tedy, že inkvizice už nebude potřeba.

Změna přišla společně na několika frontách. S příchodem renesance se v samotném lůně papežství, tedy Itálii, začínaly objevovat myšlenky potírající mnohá církevní dogmata. Německo bylo zásluhou vystoupení Martina Luthera okouzleno ideami protestantismu a Anglie postupně vyhlásila církevní samostatnost.

Pod vlivem nově nastalé situace byl Řím nucen reorganizovat inkvizici. Konečná podoba její obrody vstoupila do dějin roku 1542, kdy papež Pavel III. bulou *Licet ab initio* dal vzniknout Kongregaci římské a světové inkvizice.⁴¹ Úkolem staronové instituce se stal, vedle práva stíhání věřících i církevních představitelů, boj proti reformaci a sestavení tzv. Seznamu zakázaných knih.⁴² V čele kongregace stál samotný papež, jenž jmenoval šest kardinálů, inkvizitorů. Nejvyšším z šesti se stal kardinál Gian Pedro Caraffa, jenž se později stal papežem Pavlem IV.⁴³

Pontifikát Pavla IV. trval pouze čtyři roky, nicméně i tak krátká doba papeže nikterak nelimitovala v urputném potírání heretiků. Po jeho smrti se sice v Římě strhla volna odporu proti svévolné činnosti inkvizice, zanechala však pramalou

---

⁴⁰ Zpracováno dle tamtéž str. 126-132.

⁴¹ lat. *Congregatio Romanae et universalis inquisitionis*, nazývána též *Sanctum Officium*, tedy Svaté Oficiium.

⁴² lat. *Index Librorum Prohibitorum*. Jinými slovy šlo o cenzuru knih a tištěných dokumentů.

⁴³ Zpracováno dle CHALUPA, Jiří. *Inkvizice: stručné dějiny hanebnosti*. Praha: Aleš Skřivan ml., 2007, str. 79-80.

stopu a na následující formování Svatého Oficia neměla žádný vliv.

Roku 1566 vydal papež Pius V. bulu, která ve své podstatě stavěla inkviziční soud nad vůli papeže. Rovněž anuloval veškerá předchozí i budoucí papežská nařízení, která měla omezovat moc inkvizičních tribunálů.⁴⁴

1.5 Reorganizace inkvizice ve 20. století

Pokrok a variabilita myšlení však nezadržitelně mířily kupředu a stálé snahy Říma o jejich utlumení a represi v průběhu staletí nutně nemohly stačit tomuto tempu. Jednou z posledních snah o udržení kontroly nad smýšlením věřících se stala opatření papeže Pia X. proti tzv. modernistům.⁴⁵ Svou bitvu na několika frontách vyhrál, ve válce však nezvítězil.

Vrcholem konce starých pořádků se stal rok 1965, kdy v průběhu II. vatikánského koncilu papež Pavel VI. dekretem *Intergrae Servandae* oficiálně Kongregaci Svatého Oficia, tedy inkvizici a její tribunál, zrušil. Vznikla sice Kongregace pro nauku víry, nicméně její funkce se omezila na výzkumnou, kontrolní a poradní.⁴⁶

1.6 Další podoby inkvizice

Inkviziční procesy však nebyly doménou pouze katolické církve. Záhy po zformování protestantské církve si její členové rovněž založili mnohé inkviziční tribunály.

Nesmíme taktéž opomenout zvláště krutou odnož inkvizice, a sice španělskou Supremu. Její vliv byl umocněn obrovskou koloniální expanzí Španělska, kdy většina zemí pod jeho nadvládou okusila příchut' pronásledování. Jak nebezpečná situace panovala v tehdejší Evropě, nejlépe popisuje osud

---

⁴⁴ Zpracováno dle GRIGULEVIČ, Iosif Romual'dovič. *Dějiny inkvizice*. Praha: Svoboda, 1982, str. 292-293.

⁴⁵ Proud brojící proti institucionalizované církvi, víra dle nich byla otázka svědomí věřících.

⁴⁶ Zpracováno dle tamtéž str. 331- 347.

španělského teologa Miguela Serveta, jenž se ve strachu před Supremou odebral do Ženevy, kde byl následně upálen kalvinistickou inkvizicí.

Inkviziční praktiky, o které je rovněž obohatilo Španělsko, nebyly cizí ani americkému kontinentu. Z morálního hlediska je zajímavý poznatek, uvedený v Lidských inkvizičních dokumentech, kde jako pátý nejčastější důvod konání procesů vystupuje pokus o svádění žen ve zpovědnici.

Za zmínku stojí rovněž inkvizice portugalská. Místní obyvatelé sice dlouho úspěšně odolávali zavedení tribunálu, nicméně roku 1540 v Lisabonu proběhlo vyřčení prvního rozsudku.⁴⁷

1.7 Charakter církevního procesu v rámci inkvizičního soudu

O reformu církevního soudnictví, a tedy současně inkvizičního soudu se zasloužil Inocenc III. Významně rozšířil podněty, které vedly k zahájení soudního řízení.⁴⁸ Ke spuštění procesu však mnohdy stačilo pouhé podezření či špatná pověst.

Příležitost k udání se věřícím naskytla v okamžiku, kdy od místa silně ovlivněného herezí zavítal inkvizitor, který v průběhu mše místní nabádal ke sdělení informací o možných kacířích. Zamlčení takové informace se trestalo, naopak její sdělení odměnilo. V atmosféře všeobecného napětí a strachu lidé mnohdy raději sami udávali, než aby byli udáni. Případný svědek či konfident zůstal anonymní, jeho identitu zpravidla znala pouze inkvizice.

Avšak také pro již udaného kacíře existovala možnost zachránit si život a majetek. V rámci tzv. lhůty milosrdenství

---

⁴⁷ Zpracováno dle CHALUPA, Jiří. *Inkvizice: stručné dějiny hanebnosti*. Praha: Aleš Skřivan ml., 2007, str. 88-95.

⁴⁸ Soudní proces mohl nyní vzniknout: na základě obžaloby viníka (*per accusationem*), na základě udání viníka (*per denuntiationem*), či na základě vyhledání viníka (*per inquisitionem*).

se měl sám přihlásit, odvolat své učení a udat své souvěrce.⁴⁹ Dalšími zdroji informací se pro inkvizici stávali kněží, mniši a zástupci světské moci.

Veškeré nastřádané informace inkvizitor dále prošetřil a poté předal kvalifikátorům. Jejich úkol spočíval v prozkoumání případu a následné možnosti povolit zatčení inkriminované osoby. Samotný proces byl obvykle financován ze zdrojů obžalovaného.

Při výslechu, kterého se obvykle účastnil celý soudní dvůr, se zpravidla primárně usilovalo o heretikovo obrácení a návrat zpět do lůna katolické církve. To vše samozřejmě za příčinlivé snahy inkvizitorovy. Metodika vyslýchání spočívala v kladení sledu otázek, více či méně souvisejících s obviněním, jež měly kacíře dovést k doznání. Praxe inkvizice při vyslýchání znala mnohé další postupy vedoucí ke kacířově konečnému doznání, mimo jiné i mučení.⁵⁰

Tresty pro usvědčené se obvykle odvíjely od závažnosti jejich provinění. Při méně významném přechinu stačilo v zásadě doznání a následné pokání. Odlišná situace nastala pro odsouzeného kacíře. Pokud byl ochoten doznat svou vinu, musel obvykle, oděn do potupného oděvu, stát v blízkosti chrámu a snášet případné posměšky. V horším případě čekalo heretika vězení. Pro obzvlášť zatvrzelé jedince, neposlušné podříditi se vůli inkvizice, se jednalo o vězení trvalé. Případný rozsudek smrti obdržel odsouzený z rukou příslušného inkvizitora. Následovalo jeho předání do rukou státní moci a následné odvedení na hranici.⁵¹

Autodafé, tedy slavnostní vyhlášení rozsudku, zpravidla znamenalo velkou společenskou událost. První den se slavností průvod odebral na místo poprav, kde byl umístěn kříž. Události druhého dne, jenž se nesl ve znamení vlastního

---

⁴⁹ GRIGULEVIČ, Iosif Romual'dovič. *Dějiny inkvizice*. Praha: Svoboda, 1982, str. 98.

⁵⁰ Zpracováno dle tamtéž str. 96-104.

⁵¹ HROCH, Miroslav a Anna SKÝBOVÁ. *Králové, kacíři, inkvizitoři*. Praha: Československý spisovatel, 1987, str. 41.

vyhlášení, započaly zpravidla v kostele, kde došlo k vyhlášení rozsudku. Poté se procesí odebralo na popraviště. Rozmístění odsouzených se řídilo dle závažnosti trestu. Horní patro patřilo odsouzeným na smrt, nižší potom kajícím se hříšníkům propuštěným obvykle po procesu. Po kázání a vyřčení rozsudku proběhla samotná exekuce.⁵²

Vyskytly se případy, kdy obviněný kacíř před možností vykonat rozsudek zemřel. Ani tehdy se inkvizice nezdráhala provést s ním proces. V takovém případě došlo k vyjmutí a následnému spálení jeho ostatků.⁵³

---

⁵² Převzato z OLIVA, Václav. *Inkvisice ve světle pravdy*. Praha: Cyrillo-Methodějská knihtiskárna a nakladatelství V. Kotrba, 1901, str. 90-91.

⁵³ Více CHALUPA, Jiří. *Inkvizice: stručné dějiny hanebnosti*. Praha: Aleš Skřivan ml., 2007, str. 104.

2. Čarodějnictví a magie

Fenomén čarodějnictví v lidském pokolení zakořenil daleko před zrodem křesťanství. Od počátku si lidé vykládali nevysvětlitelné jevy prostřednictvím zásahů nadpřirozených sil- dobrých, či zlých. Společně s touto skutečností se zrodila víra v jedince, kteří dokázali takové síly ovládat. Těmto osobám měl svou moc propůjčit nositel magických sil.

Stará pojetí a představy o magii a čarodějnictví byly do jisté míry a v pozměněné podobě implantovány i do křesťanského učení.⁵⁴ V mnohých případech charakteristik čarodějnic lze shledat analogii s církevními motivy. Názorně poslouží pojem stigmatu, božího znamení, vedle znamení ďábla charakteristického pro všechny příslušníky jeho kultu.

Podle představ zformovaných církví ve 13. století, čarodějnice uzavřely s ďáblem pakt.⁵⁵

Smlouvu paktu znamenalo odklon od Boha a církve, tedy herezi. Čarodějnice se poté měly sdružovat ve společenstvích přísně hierarchicky rozlišených, se společným vůdcem, tedy ďáblem. Dalším průvodním znakem takto klasifikovaných kacířek bylo výše zmíněné ďáblové znamení, *stigma diabolicum*, jehož objevení na těle vyslýchané znamenalo významný důkaz pro usvědčení z příslušnosti k čarodějné sektě. Dalším charakteristickým znakem měl být *sabat*, tedy slet čarodějnic. Zde docházelo k zasvěcování nových členek, nestoudnému obcování, pojídání nemluvňat a mnohým dalším nepravostem. Členky kultu se na tuto slavnost přepravovaly vzduchem. Důležitým prostředkem, nejen k létání, byla mast, díky níž se realizovalo samotné kouzlení, působící obyvatelstvu škody na

---

⁵⁴ KOČÍ, Josef. *Čarodějnické procesy: z dějin inkvizice a čarodějnických procesů v českých zemích v 16. - 18. století*. Praha: Horizont, 1973, str. 9.

⁵⁵ Smlouva, na jejímž základě splní ďábel člověku libovolné přání, výměnou za jeho duši. Více GUILLEYOVÁ, Rosemary Ellen. *Encyklopedie čarodějnic a čarodějnictví*. Praha: OLYMPIA, 1997, str. 169.

majetku a zdraví⁵⁶ V menší míře docházelo rovněž k pronásledování mužů- čarodějů.

2.1 Pronásledování čarodějnictví v dějinném kontextu

Víra v magii a čarodějnictví je tedy společným faktorem pro starověký svět. Jelikož se lidé magie obávali a věřili v její moc, logicky také potírali zločiny páchané jedinci, kteří takovou mocí měli disponovat. Církev se ve svých počátcích rezolutně odmítala účastnit veškerých honů na čarodějnice, od ojedinělých případů vykonaných jejími příslušníky se výrazně distancovala.⁵⁷ Ve starověku se tedy jednalo o záležitost veskrze světskou.

V období raného středověku se církev společně se světskou mocí zasadily o utlumení možných čarodějnických procesů. S příchodem 13. století, kdy bylo světskému soudu uděleno právo vyšetřit případ a vynést rozsudek, se situace postupně změnila. Až doposud soud v podstatě pouze dohlížel na proces a žalobce, při neprokázání viny obžalovaného mohl být sám potrestán. Nyní se však soudní řízení vedlo formou soudního vyšetřování. Tím vznikla živná půda pro následující pronásledování.⁵⁸

Pro období středověku je rovněž typické vyobrazení ďábla jakožto mocného nepřítele a strůjce veškerého zla. Církev si předsevzala nekompromisně bojovat proti veškerým formám jeho působení. Stoupenci čarodějnických a kacířských sekt tedy, klasifikování církví jako ďáblovi sluhové, znamenali nebezpečnou hrozbu.⁵⁹

---

⁵⁶ Zpracováno dle KOČÍ, Josef. *Čarodějnické procesy: z dějin inkvizice a čarodějnických procesů v českých zemích v 16. - 18. století*. Praha: Horizont, 1973, str. 10-12.

⁵⁷ Což lze doložit událostí, kdy roku 415 došlo, z vůle davu křesťanů, k usmrcení filosofky Hepatie. MRÁČEK, Pavel K. *Upalování čarodějnic a inkvizice: mýtus a skutečnost*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2006, str. 27-28.

⁵⁸ Tamtéž str. 29-30.

⁵⁹ Zpracováno dle SALLMANN, Jean-Michel. *Čarodějnice: ďáblové nevěsty*. Martin: Sloart, 1994, str. 23-25.

Ještě ve 13. století se církev stále soustředila především na potírání hereze, jak je patrné z nařízení papeže Alexandra IV. z roku 1258, kde inkvizitorům povolil stíhání stoupenců čarodějnického učení jen pod podmínkou, že se v daném případě zároveň prokazatelně jednalo o kacířství. Změna v postoji církve nastala společně s rokem 1326, kdy do kompetence inkvizice rovněž zařadila pronásledování čarodějnictví.⁶⁰

Roku 1484 vydal papež Inocenc VIII. bulu *Summis desiderantes affectibus* zaměřenou právě proti „dáblovým služebníkům“. Stalo se tak zejména kvůli četným stížnostem v arcibiskupstvích Horního Německa, kde osoby od Boha odvrácené měly smilnit s ďáblem a konat rozličné příkoří na lidech a jejich majetku.

Církev se sice již před zmíněnou bulou zabývala otázkou čarodějnictví, o čemž svědčí řada ediktů vydaných předchozími papeži. Význam a vliv buly tkvěl v jejím otištění v masově vydávané knize *Malleus maleficarum*, tedy Kladivu na čarodějnice.⁶¹ Nyní již mohl naplno propuknout „hon na čarodějnice“.

Počátek masového honu se obvykle datuje do druhé poloviny 15. století. Většina zaznamenaných případů se v Evropě odehrála mezi roky 1561-1630, tedy v počátcích novověku.⁶² V řadě zemí, jež v průběhu 16. století zasáhla náboženská reformace, převzala otěže po inkvizici světská moc, procesy s čarodějnicemi zde tedy spadaly plně pod kompetenci světských soudů.

Následné pronásledování se nejvíce dotklo obyvatel Německa, Francie a Švýcarska. Jak je jistě patrné, jednalo se zároveň o země silně ovlivněné reformací. Mnozí z čelních představitelů obrody křesťanství se rovněž nechali vést myšlenkou boje proti vyznavačům ďábla. Sám Martin Luther roku 1526 ve svém

---

⁶⁰ MRÁČEK, Pavel K. *Upalování čarodějnic a inkvizice: mýtus a skutečnost*. Olomouc: Maticе cyrilometodějská, 2006, str. 30-31.

⁶¹ ŠINDELÁŘ, Bedřich. *Hon na čarodějnice: západní a střední Evropa v 16.-17. století*. Praha: Svoboda, 1986, str. 32-35.

⁶² KREUZ Petr, Předmluva s názvem Čarodějnické procesy a právo in FRANCEK, Jindřich. *Čarodějnické příběhy*. Praha: Paseka, 2005, str. 12.

kázání vyzýval k pronásledování čarodějnic, odpovědných za mnohé škody, jejichž povaha je nastíněna výše. Ačkoliv se povaha Lutherova odporu zakládala především na úrovni teoretické a sám se v konfrontaci s praktickým řešením spokojil s pokáním provinilé osoby⁶³, svým vyhraněným postojem silně ovlivnil množství stoupenců. Ti se následně, pod záštitou myšlenek svého mistra, stali strůjci mnoha čarodějnických procesů. Obdobný, místy dokonce radikálnější, postoj ke zmíněné problematice rovněž zaujímal Jan Kalvín. Z uvedených informací tedy vyplývá, že rovněž členům reformních hnutí nebylo cizí pronásledování čarodějnic.

Především zásluhou částečného omezení vyšetřovacího procesu a praktik, například tortury, došlo od poloviny 17. století v západoevropských zemích k postupnému útlumu stíhání osob podezřelých z čarodějnictví. Novým útočištěm pro pořádání procesů se stal východ Evropy. Zde jsou známy především případy z Polska, Štýrska, Uher, Sedmihradska a severní Moravy. Nicméně také zde koncem 18. století končí vyšetřování podobných typů procesů. Posledním zaznamenaným případem exekuce čarodějnice se stal případ Anny Göldiové, proběhnuvší 18. června 1782 ve Švýcarsku.⁶⁴

Společně s etickou kritikou čarodějnických procesů, které byly taktéž hojně využívány v rámci mnohých protináboženských propagand, vyvstávala otázka konečného počtu obětí. Jedním z prvních pokusů o sumarizaci se stalo úsilí osvícenských badatelů, kteří napočítali na 9 milionů případů. Výsledky následujících studií se pohybovaly v podobných, často i vyšších číslech. Společným jmenovatelem pro podobné výzkumy

---

⁶³ Kdy v případě studenta Valeria Glöcknera, jenž se, výměnou za určitý peněžní obnos, upsal krvi neznámému mecenáši. Při předvolání k Lutherovi student činu litoval a zřeknul se ďábla, což Lutherovi stačilo a dále provinilce nepotrestal. ŠINDELÁŘ, Bedřich. *Hon na čarodějnice: západní a střední Evropa v 16.-17. století*. Praha: Svoboda, 1986, str. 44.

⁶⁴ KREUZ Petr, Předmluva s názvem Čarodějnické procesy a právo in FRANCEK, Jindřich. *Čarodějnické příběhy*. Praha: Paseka, 2005, str. 20-21.

byla snaha kritiky katolické církve. Střízlivější odhady novodobého bádání se pohybují v řádu desítek tisíc.⁶⁵

2.2 Literární díla, jež ovlivnila potírání čarodějnic

Dle předchozích informací je patrné, že hony pořádané na čarodějnice vrcholí v období pozdního středověku. Avšak ovlivnění lidských představ o magii a jejích uživatelích se patrně formovalo již dříve. Za zmínku stojí spis Isidora Sevilského *Etymologiae*, ve které autor mimo jiné pojednává o osobách nadaných magickými dovednostmi, které pochází od démonů. Kniha zmiňuje čarodějníky, již se pomocí čar vkrádají do lidských myslí a své oběti usmrcují. Dále se zde vyskytuje výčet typů magie.⁶⁶

Svým dílem k pojednání o čarodějnictví přispěl rovněž benediktýnský inkvizitor Bernard Gui⁶⁷ ve svém spise *Practica inquisitionis heretice pravitatis*. V podstatě jde o manuál pro ostatní inkvizitory radící, jak správně vést vyšetřování. Dílo obsahuje obsáhlý výčet okruhů, na něž se má vyšetřující v průběhu procesu dotazovat a soubor slovních formulí pro viníkovo zřeknutí se hereze a magie.⁶⁸

2.2.1 Maleus Maleficarum

V následujícím období vnikla celá řada spisů pojednávajících o tématu čarodějnictví a magie. Daleko největší vliv však zaznamenalo již zmíněné dílo dominikánských inkvizitorů Heinricha Krämera-Institore a Jacoba Sprengera

---

⁶⁵ Tamtéž str. 24-26.

⁶⁶ KIECKHEFER, Richard. Magie a čarodějnictví ve středověké Evropě. In *Magie a čarodějnictví: od středověku po současnost*. Praha: Volvox Globator, 1997, str. 15-16.

⁶⁷ Proslavil se především jako inkvizitor ve francouzském městě Toulouse při potlačování hereze v oblasti Languedocu.

⁶⁸ Zpracováno dle MAXWELL-STUART, P.G. *Witch Beliefs and Witch Trials in the Middle Ages Documents and Readings*. London: Continuum International Pub. Group, 2011, str. 55-57.

*Maleus Maleficarum*⁶⁹. Kniha, v níž je obsažena rovněž zmíněná bula *Summis desiderantes affectibus*, byla vytištěna mezi roky 1486–1487.⁷⁰

Kladivo na čarodějnice, jak zní český název díla, sestává ze tří částí. Obsahem prvních dvou je teoretické pojednání o různých druzích čarodějnictví, charakteristika jednotlivých z nich, způsob sesílání magie, apod. Celá problematika je zde velice detailně rozebrána. Třetí část obsahuje jednotlivé poučky pro vykonávání samotných procesů, od zahájení řízení po vynesení samotného rozsudku.

Autoři své myšlenky opírali o citáty z Bible a významné církevní představitele, zejména pak Tomáše Akvinského. Samotná koncepce knihy dále prohlubovala atmosféru strachu, tak typickou pro celé období pronásledování „stoupenců ďáblova učení“. Již na začátku knihy je umístěno varování, že kdokoliv pochybuje o existenci čarodějnic, dopouští se zároveň kacířství. Pasáže zaměřené proti ženám, kterými je protkaná takřka celá kniha, nutně vzbuzuje dojem vnucování myšlenky o méněcennosti něžného pohlaví. Dle tvůrce knihy mají větší sklon k páchání hříchu, což je podepřeno příkladem, kdy Eva, první hříšnice, svedla Adama k ochutnání zakázaného ovoce.⁷¹ Není tedy divu, že se čarodějnictví chápalo jako především ženská záležitost.

K dalším významným počinům bezesporu patřil spis *La démonomanie des sorciers*– *Démonomanie čarodějnic* francouzského

---

⁶⁹ Teprve v 11. vydání Kladiwa jsou, jakožto autoři knihy, uvedli oba zmiňovaní. Nadto, dle závěrů nových studií lze silně pochybovat o autorství Sprengera. KREUZ Petr, Předmluva s názvem *Čarodějnické procesy a právo in FRANCEK, Jindřich. Čarodějnické příběhy*. Praha: Paseka, 2005, str. 13.

⁷⁰ K sepsání buly posloužil podnět právě od Sprengera a Institoris, kteří si v dopise papeži stěžovali na rozmáhající se čarodějnictví na území některých měst na severu Německa. Papež je obdařil mnohými privilegii k potlačení tamní hereze. Sám Institoris byl později povolán k hlásání evangelia a potlačení hereze a páchání škodlivé magie na území Čech a Moravy. MAXWELL-STUART, P.G. *Witch Beliefs and Witch Trials in the Middle Ages Documents and Readings*. London: Continuum International Pub. Group, 2011, str. 37–41.

⁷¹ SPRENGER, Jakob a Heinrich INSTITORIS. *Kladivo na čarodějnice*. Překlad J. Lenková. Praha: Levné knihy KMa, 2006, str. 128.

myslitele Jeana Bodina z roku 1580, jenž se rovněž dočkal mnoha vydání.

2.2.2 *Disquisitionum magicarum libri sex*

Míře popularity, co do počtu vydání, které se těšilo Kladivo na čarodějnice, se přiblížilo pouze dílo španělského jezuita Martina Delria *Disquisitionum magicarum libri sex*, vydané v letech 1599-1600. Sám Jindřich František Boblig z Edelstadtu používal ve své soudcovské praxi Delriovu knihu. Kladivo patrně Boblig nikdy nečetl, znal jej pouze z odkazů umístěných v jiných dílech.⁷²

2.3 Významná právní nařízení spjatá s čarodějnictvím

Ke konci 15. století se stále více stává proces s čarodějnicemi doménou světské moci, tudíž se začínaly objevovat trestněprávní zákony a nařízení pojednávající rovněž o zločinech čarodějnictví.

2.3.1 *Constitutio Criminalis Carolina*

Roku 1532 byl na řezenském říšském sněmu schválen hrdelní soudní řád císaře Karla V. *Constitutio Criminalis Carolina*, čili *Carolina*. Ze značné části se nařízení inspirovalo dřívějším hrdelním řádem *Constitutio Criminalis Bambergensis* vypracovaným předsedou bamberského dvorského soudu Johannesem Freidrichem von Schwarzenbergem.

Carolina ve svých počátcích zastávala funkci podpůrného zákona, kdy se jednotlivé země v říši stále primárně řídily podle místního práva, což platilo i pro české země.⁷³ Právo vést proces připadlo místním úřadům, odsouzený se trestal

---

⁷² KREUZ Petr, Předmluva s názvem Čarodějnické procesy a právo in FRANCEK, Jindřich. *Čarodějnické příběhy*. Praha: Paseka, 2005, str. 19.

⁷³ tamtéž str. 17.

zpravidla dle dobových zvyklostí, nicméně soudce měl možnost trest poupravit dle svého uvážení.

Problémem čarodějnictví se věnuje článek 109. Delikt čarodějnictví se zde posuzuje dle míry škodlivosti. Pokud člověk takovým jednáním poškodil jinou osobu na zdraví či majetku, měl být odsouzen na smrt zpravidla upálením. Nicméně pokud nikomu nebyla způsobena škoda, měl být viník potrestán, právě dle mínění soudců, mírnějším způsobem. Celý oddíl zabývající se čarodějnictvím je pouze opis části zmíněného Bamberského hrdelního řádu. Jediný, avšak důležitý rozdíl znamenalo vypuštění oddílu, kde bylo čarodějnictví ztotožněno s kacířstvím.

Carolina tedy znamenala důležitý myšlenkový posun v posuzování závažnosti provinění v záležitosti „dáblových stoupenců“. Na rozdíl od tehdy obecně přijímaného stanoviska hodnotícího čarodějnictví bez ohledu na jeho reálné dopady císařský řád rozlišoval míru provinění a odpovídajícího trestu. Bohužel, dozajista pokroková myšlenka prakticky nevešla do praxe.⁷⁴

2.3.2 *Constitutio Criminalis Josephina*

V českých zemích se, vedle podpůrného řádu *Carolina*, uplatňovala místní zemská a městská práva. Subsidiaritu řádu Karla V. uznával ještě císař Josef I., za jehož vlády byl roku 1707 vydán trestní řád *Constitutio Criminalis Josephina*.⁷⁵ Jednalo se o zákoník s ryze českou působností, jenž integroval metodu trestního řízení pro všechny soudy v českých zemích. Mimoto pojednával o inkvizičním procesu a jeho pravidlech, tedy pokud takový proces započal z úřední povinnosti. Nicméně ani po vydání *Josefiny* nebyly zrušeny předcházející právní

---

⁷⁴ Zpracováno dle KOČÍ, Josef. *Čarodějnické procesy: z dějin inkvizice a čarodějnických procesů v českých zemích v 16. - 18. století*. Praha: Horizont, 1973, str. 34-35.

⁷⁵ V textu dále používám český přepis *Josefina*.

normy.⁷⁶ O čarodějnictví zde pojednává článek „O kouzelnictví a čarodějnictví“.⁷⁷ Zde se, kromě typických charakteristik, setkáváme s rozlišením závažnosti jednotlivých trestných činů a jim odpovídajících trestů.⁷⁸

2.3.3 *Constitutio Criminalis Theresiana*

K výraznému ucelení trestního práva přispěl zákoník císařovny Marie Terezie vydaný německy roku 1768 pod názvem *Constitutio Criminalis Theresiana*.⁷⁹ O rok později, tedy 1769, vychází česky jakožto *Útrpné a hrdelní právo Marie Terezie*. V právním systému se nyní natrvalo usadila formální důkazní teorie. Za hlavní důkaz se považovalo přiznání obžalovaného, k čemuž mohlo být užito mučení, tedy tortury. Obviněný měl po celou dobu soudního řízení velmi nesnadnou roli. Mimo jiné, samotný soudce mu byl obhájcem i žalobcem v jedné osobě. Pokud se obžalovaný nepřiznal ani během tortury, a tedy prokázal svou nevinu, ani tehdy nebyl zcela zbaven obžaloby. Sice byl propuštěn na svobodu, nicméně proces se mohl při nalezení nových důkazů kdykoliv obnovit.

Samotné tortury se *Tereziana* věnuje podrobně. Sestavil se zevrubný manuál k užívání jednotlivých mučicích nástrojů. Společně s tím byly zavedeny stupně mučení, ke každému náležel jiný prostředek. Každá tortura měla tak přesně vymezený čas, po který se mohla provádět. Jeden stupeň mohl trvat nanejvýš čtvrt hodinu, celé mučení potom ne déle než hodinu. Mezi formami mučení vynikalo především drcení nehtů palečnicí, šněrování, čili vázání rukou, natažení na skřipec či opalování

---

⁷⁶ MALÝ, Karel a Florián SIVÁK. *Dějiny státu a práva v českých zemích a na Slovensku do r. 1918*. Jinočany: H&H, 1993, str. 330.

⁷⁷ Zároveň se jednalo o jeden z mnoha článků, jenž Josefina převzala z hrdelního zákoníku císaře Ferdinanda III.- *Constitutio Criminalis Ferdinanda*. Srovnej KREUZ Petr, Předmluva s názvem Čarodějnické procesy a právo in FRANCEK, Jindřich. *Čarodějnické příběhy*. Praha: Paseka, 2005, str. 23-24.

⁷⁸ KOČÍ, Josef. *Čarodějnické procesy: z dějin inkvizice a čarodějnických procesů v českých zemích v 16. - 18. století*. Praha: Horizont, 1973, str. 36-38.

⁷⁹ V textu dále používám český přepis *Tereziana*.

částí těla na žebříku.⁸⁰ Zákoník rovněž obsahoval seznam osob, jimž byla poskytnuta úleva od tortury.⁸¹ Postupně dochází k útlumu praktikování výslechu na mučidlech. Na sklonku vlády Marie Terezie se počet podobných druhů výslechů pohyboval, v rámci celé monarchie, kolem třiceti případů ročně. Tlak veřejnosti nakonec přiměl císařovnu užívání tortury roku 1776 zrušit. Konečné zrušení proběhlo až roku 1788 v Obecném soudním řádu kriminálním. Evropa mučení definitivně odsoudila roku 1851, kdy torturu, prostředek soudního řízení, zrušilo Švýcarsko.⁸²

Koncepce trestů v *Terezianě* opět souvisela se mstou. Za nejtěžší zločin se zde považovalo provinění se proti státu či církvi, a tedy i Bohu. Zákoník rovněž dával soudcům možnost vést proces proti prohřeškům, které v něm nebyly přímo uvedeny, což nabízelo možnost vykonstruování důvodů pro stíhání.

Přímo o deliktu čarodějnictví *Tereziana* hovoří takto: „...když někdo s ďáblem zacházení a společnost míti, s ním ve vejslovný aneb tajný závazek vejíti a s takovou zjednanou pomocí ďábla, rozličné nad lidskou moc a sílu se vztahující věci, bez, aneb s cizím škozením tropiti, a tak značené nešlechtnosti projevovati sobě osobuje“.⁸³ Druh trestu za čarodějnictví se odvíjel od závažnosti spáchaného činu. Pokud byly následky čarování smrtelné, obviněnou osobu čekal trest smrti. V ostatních případech se viník potrestal vypovězením.

Sama Marie Terezie považovala takové procesy za přežitek a velmi je kritizovala. Roku 1756 v českých zemích proběhl poslední čarodějnický proces. Jednalo se o případ Jana Poláka odsouzeného na smrt za užívání magie. Císařovna do procesu

---

⁸⁰ Více o způsobech mučení SLUŠNÝ, Jaromír. *Historie mučení*. Praha: XYZ, 2008

⁸¹ Zpracováno dle MALÝ, Karel. *České právo v minulosti*. Praha: Orac, s.r.o., 1995, str. 145-147.

⁸² ŠINDELÁŘ, Vladimír. *Cesta na popraviště: příběhy z českých zemí*. Praha: XYZ, 2012, str. 56-59.

⁸³ MALÝ, Karel. *České právo v minulosti*. Praha: Orac, s.r.o., 1995, str. 155.

zasáhla, místo trestu smrti uložila odsouzení nucené práce. Společně s tím si vyhradila právo k prozkoumání každého podobného případu.⁸⁴

2.3.4 Koldýnova městská práva

V českých zemích o deliktu čarodějnictví pojednával především zákoník *Práva městská království českého*, jehož autorem byl významný český právník Pavel Kristián z Koldýna. Spis shrnuje veškerá městská právní ustanovení. Mnoho měst v českých zemích nemínilo akceptovat nový zákoník. Nakonec však roku 1610 byl Koldýnův zákoník obecně přijat v Čechách, roku 1697 na Moravě.

Systém trestání, z něhož kodex vychází, byl především kárné a odstrašující povahy. Samotný trest se zde dělil na *poenae ordinariae*, tresty dopředu stanovené dle zákona a *poenae extraordinariae*, tresty stanovené samotnými soudci dle jejich úsudku.⁸⁵

Co se týká otázky čarodějnictví, Koldýn popisuje delikt následovně: „*Magia sive sortilegium, to jest čarodějnictví a všeliká jiná škodná kouzla, kterážto pokutou meče aneb upálením na pohlaví mužském, a na pohlaví ženském zahrabáním, aneb též upálením ztrestána býti mají*“.⁸⁶ Zároveň uvádí závažné příklady, jakými může osoba obdařená čarodějným nadáním škodit. Za nejvíce závažné přečiny, obvykle spojené s usmrcením osob či užitkové zvěře, vyměřuje trest stětím pro muže, zahrabáním pro ženy anebo upálením pro obě pohlaví. K otázce užití tortury při soudních procesech se Koldýn stavěl velmi opatrně, znamenala pro něj nejzazší možnost, ke které by

---

⁸⁴ tamtéž str. 154-156.

⁸⁵ ŠINDELÁŘ, Vladimír. *Cesta na popraviště: příběhy z českých zemí*. Praha: XYZ, 2012, str. 18-19.

⁸⁶ ŠINDELÁŘ, Bedřich. *Hon na čarodějnice: západní a střední Evropa v 16.-17. století*. Praha: Svoboda, 1986, str. 174.

se měl soudce uchylovat. Varoval především před unáhleným mučením.⁸⁷

Zdroj informací o hrdelních procesech raného novověku představují rovněž tzv. Smolné knihy, označované též jako knihy černé či krvavé. Obsahují výpovědi osob obviněných z hrdelního zločinu.

---

⁸⁷ Zpracováno dle KOČÍ, Josef. *Čarodějnické procesy: z dějin inkvizice a čarodějnických procesů v českých zemích v 16. - 18. století*. Praha: Horizont, 1973, str. 36-38.

3. Čarodějnické procesy v českých zemích

Jelikož zásadní změnu v četnosti a povaze čarodějnických procesů představuje období kolem českého stavovského povstání, především tedy situaci po bitvě na Bílé hoře, je žádoucí rozdělit si dějiny procesů s čarodějnicemi na období před a pobělohorské.

3.1 Situace před rokem 1620

V době předbělohorské sice na českém území procesy s čarodějnicemi probíhaly, nicméně se jednalo veskrze o ojedinělé případy, zapříčiněné všeobecně rozšířenou pověrčivostí. Ke všemu takové případy neobsahovaly formu pozdějších fanatických honů. Veskrze byl delikt povětšinou spojen s běžně trestaným zločinem, kupříkladu travičstvím.⁸⁸ Pozdní zavedení papežské inkvizice na našem území, či odpor proti katolicismu, potažmo proti inkvizici za husitských válek, omezily rychlejší rozvoj organizovaného stíhání čarodějnic. Na poli soudnictví vděčili odsouzení, za střízlivý přístup k otázce deliktu užívání magie, formě akuzačního procesu, jenž česká justice používala až do konce 16. století. Zvláště vlivem Habsburků, nastoupivších na český trůn, postupně formu akuzační nahradila forma inkviziční. Jednou z forem snahy o změnu právní normy bylo zřízení Pražského apelačního soudu roku 1548. Do té doby výhradně akuzační městské soudy musely nyní veškerá odvolání na své rozsudky posílat na došetření do Prahy. Nové pořádky se však ukázaly jako prospěšné, což vedlo k situaci, kdy se během 16. století v českých zemích konalo poměrně malé množství čarodějnických procesů. K mírnému nárůstu a zостření rozsudků dochází za vládu Maxmiliána II. Výraznější právní vymezení proti

---

⁸⁸ Což jest patrné na případě Doroty Vitouskové, souzené v Tasově. Více *Smolná kniha Velkobítešská 1556-1636*. Brno: Blok, 1973, str. 100-105.

čarodějným praktikám obsahovala již zmíněná Koldýnova kodifikace.⁸⁹

V průběhu první poloviny 16. století se v Čechách objevily první zaznamenané zmínky o konání čarodějnických procesů. V dubnu roku 1540 se náhodský městský soud zabýval případem pastýřky Doroty z nedaleké obce Vysokov. Na její radu měl čeledín Vít pro zajištění poklidného manželství vložit do manželské postele vlaštovčí hnízdo. Takový úkon měl zajistit harmonické soužití nastávajících.⁹⁰

První zaznamenaný případ na Moravě se odehrál roku 1539 v Přerově. Vzhledem k nepatrnému množství informací jsou známi pouze aktéři procesu, kovářova choť s dcerami Annou a Martou.⁹¹

Jak již bylo zmíněno, jednotlivé procesy často významně ovlivňovala lidská pověrčivost, k jejímuž prohlubování posloužila mnohá literární díla, kupříkladu brožura Aleše Knoblocha *Regiment správy ovčího dobytka*, či tzv. strašidelná literatura. Ta, hojně šířena širokým masám obyvatel, zpravidla obsahovala různé zkazky a povídky o nadpřirozených bytostech, včetně čarodějnic.⁹²

Čarodějnická soudní řízení v předbělohorském období měla pořád podobu sporů kvůli reálné škodě na zdraví či majetku. Stále se neodsuzovalo za domnělé spojení s ďáblem, nýbrž za způsobené škody.

3.2 Změna poměrů po roce 1620

Rok 1620, po prohrané bitvě na Bílé hoře, se neblaze vepsal do českých dějin. Veškerý přetrvávající optimismus a naděje na možné zlepšení daného stavu uzemnil roku 1648 Vestfálský mír. Ačkoliv obsahem smluv byla, mimo jiné, možnost náboženské

---

⁸⁹ Zpracováno dle ŠINDELÁŘ, Bedřich. *Hon na čarodějnice: západní a střední Evropa v 16.-17. století*. Praha: Svoboda, 1986, str. 170-174.

⁹⁰ KOČÍ, Josef. *Čarodějnické procesy: z dějin inkvizice a čarodějnických procesů v českých zemích v 16. - 18. století*. Praha: Horizont, 1973, str. 50.

⁹¹ ŠINDELÁŘ, Bedřich. *Hon na čarodějnice: západní a střední Evropa v 16.-17. století*. Praha: Svoboda, 1986, str. 175.

⁹² tamtéž str. 176-177.

svobody, v českých zemích vlivem rekatolizace existovalo pouze katolické náboženství.⁹³

Vzhledem k novému postavení získala katolická církev významná privilegia. Ovládala všechny stupně školství, cenzuru tisku aj. Společně s ohromnou mocí nabyla značného množství majetku, tudíž se postupně stala relativně nezávislou institucí.

Lidé se s nastalou, dozajista krizovou a palčivou situací snažili vypořádat různými způsoby. Mnoho z nich, často elity společnosti, se uchýlilo do ciziny. Ostatní své obavy a strach z nového stavu mírnili pomocí mnohdy dosti nekonvenčních metod, tedy prostřednictvím amuletů, zařikávání aj. Jak je patrné, docházelo v širokých masách ke stále silnější pověrčivosti, tedy i narůstajícímu strachu z ďábla a jeho přísluhovačů.

K rozšířeným obavám svou měrou přispěli rovněž katoličtí duchovní, jejichž kázání a mnohé spisy pojednávaly, spíše o ďáblu, pekelných útrapách a zatracení, než o Bohu a milosrdenství. Jedním z autorů, horlivě popisujícím věčná muka, byl jezuitský kazatel Antonín Koniáš, osobnost známá především pálením protestantské literatury. Je rovněž autorem *Písně o mukách pekelných*, kde barvitě popisuje pekelné utrpení hříšníků.⁹⁴

3.3 Procesy ve Slezsku a na severní Moravě v průběhu 17. století

Přestože v prvních desetiletích 17. století se v Čechách stále delikty spojené s čarodějnictvím řešily veskrze mírnou cestou, opačně tomu bylo na území Slezska. Především v nízkém knížectví se v letech 1639-1651 konalo velké množství procesů.

---

⁹³ Výjimku tvořila židovská komunita, obdařena jistými výsadami, díky kterým mohla v zemi i nadále pobývat. KOČÍ, Josef. *Čarodějnické procesy: z dějin inkvizice a čarodějnických procesů v českých zemích v 16. - 18. století*. Praha: Horizont, 1973, str. 64.

⁹⁴ Zpracováno dle tamtéž str. 63-69.

Důvod lze přisoudit horlivé snaze tamních protestantů k získání náboženské svobody. Nová vlna „honů na čarodějnice“ se tamním územím přehnala v letech 1651-1684. První zde zaznamenaný případ hovoří o Voršile Schnurzlové ze Širokého Brodu odsouzené roku 1651 v Nise za oddání se peklu a následně zaživa upálené. Pod náporem tortury obžalovaná rovněž uvedla jména společníků, jež měla údajně vyškolit v čarodějném učení. Zanedlouho po smrti Schnurzlové stály na hranici také její družky. Následně se strhla vlna poprav, obzvláště ve městě Jeseník, kde v průběhu dvou měsíců bylo upáleno několik desítek odsouzených. V období druhé vlny slezských čarodějnických procesů bylo jen na Jesenicku sprovedeno ze světa 112 osob, z toho 105 žen a 7 mužů.

3.4 Čarodějnické procesy na Šumpersku

Opravdu těžké časy, plné paranoie a nejistoty, zda se člověk nestane obětí pomluv svých sousedů či zvláště inkvizitorů, zažívali obyvatelé města Šumperka a jeho blízkého okolí, kde v druhé polovině 17. století zuřil „hon na čarodějnice“, jehož vrcholem byl patrně smutně proslulý případ upáleného šumperského děkana Kryštofa Aloise Lautnera.

Zásadní důvod vzniku čarodějnických procesů tak obludných rozměrů právě na severní Moravě lze přičítat silně zakořeněné evangelické tradici, zejména v oblasti žerotínského panství. Zde se snahy o její udržení, především vlivem místní vrchnosti, nadále realizovaly, nehledě na výrazné rekatolizační tendence habsburských panovníků. Další událost, díky níž na sebe tamní obyvatelé nepříznivě upozornili, se stala roku 1659, kdy došlo na panství Velké Losiny a v obci Loučná k povstání poddaných, jehož hlavním důvodem byla nespokojenost s narůstajícími povinnostmi, obzvláště pak robotou. Vzhledem k rozhodnutí vrchnosti, která počala na svém území nekompromisně prosazovat katolickou víru, vzrostla vzpoura do nevídaných rozměrů. Vyhrocenou situaci nakonec

musel vyřešit až zásah vojska. Roku 1662 z příkazu císaře Leopolda I. proběhla na zámku Velké Losiny exekuce tří předáků povstání. Ani neúspěšná rebélie završená exemplárními tresty nezastavila touhu místních po vlastním vyznání. Duch revolty zde, ač skryt pod povrchem, přetrval. O přetrvávající touze náboženské svobody severomoravských věřících informoval císaře roku 1669 jezuitský kněz Arnold Engel. Jeho pojednání vypovídalo o svévolném chování šternberských evangelíků, kteří se netajili se svým vyznáním a bez ostychu jej praktikovali. Navíc ve stejné oblasti, jak informuje Engel, „začíná dokonce převládat čarodějnictví a ďábelské umění”.⁹⁵

Zmíněný případ není zdaleka ojedinělý ve slučování čarodějnictví a nekatolického vyznání. Vedle možnosti potlačení sympatizantů nežádoucího náboženství se čarodějnické procesy zdály být výhodné především v případech, kdy odsouzený vlastnil majetek, jenž by po odsouzení vlastníka propadl vrchnosti. Touha po zisku, za použití všech možných prostředků, se stala jedním z důvodů pro stíhání domnělých čarodějnic také v následně popsáném procesu.⁹⁶

3.4.1 Počátky losinských procesů a příjezd inkvizitora Bobliga

Spouštěcím mechanismem následných tragických událostí v šumperské oblasti se stal čin místní chudačky Mariny Schuchové, kterážto na květnou neděli roku 1678 měla porodní babě Dorotě Groerové opatřit hostii. Žebračka tak měla učinit během svatého přijímání na mši konané toho dne v Sobotíně. Samotná hostie měla posloužit jako potrava krávé, aby více dojila. Na celou záležitost upozornil ministrant a místní farář Eusebius Leander Schmidt cítil povinnost spravit o události místní vrchnost v osobě losinské hraběnky Angelly

---

⁹⁵ ŠINDELÁŘ, Bedřich. *Hon na čarodějnice: západní a střední Evropa v 16.-17. století*. Praha: Svoboda, 1986, str. 188.

⁹⁶ Zpracováno dle tamtéž str. 187-188.

Sybilly Galle. Po prodiskutování celé záležitosti s tamním hejtmánem Adamem Vinarským z Kříšova bylo posláno pro člověka velice znalého a zběhlého v čarodějnické problematice, inkvizitora Františka Jindřicha Bobliga.

František Jindřich Boblig (1611/1612-1678), původem ze slezského města Cukmantl, známého pro tamní naleziště vzácných kovů, tudíž též nazývané Edestadt, kde byl počat v měšťanské rodině. Po nedokončeném studiu práva, kde získal pouze titul kandidáta světského a kanonického práva, byl nicméně oprávněn k výkonu funkce advokátní či soudcovské. To také doložil ve svém tvrzení, kde tvrdil, že oplývá více jak čtyřicetiletou inkviziční praxí. Lze tedy předpokládat jeho účast v niských čarodějnických procesech.⁹⁷

Bobling začal ihned a s razancí jednat, což se potvrdilo během odjezdu na losinské panství. Inkvizitorův nárok činil sedm říšských tolarů, vyplacených ihned po příjezdu, rovněž si žádal denně vyplácet tři rýnské a komfortně zařízený byt. Mimoto požadoval ekonomickou podporu případných cestovních výdajů. Uvedené nároky, notně přemrštěné, byly zamítnuty a následně silně zredukovány.⁹⁸

O rychlé povolení k ustanovení inkvizičního tribunálu pro oblast žerotínského panství se zasloužil především Boblingův přítel a zároveň sekretář pražského apelačního soudu Jakub Wiengarten, sám velký přívrženec čarodějnických procesů.⁹⁹

Vyvstává tedy otázka, proč se inkvizitor Boblig, vyšetřující případ nebohé žebračky, zaměřil rovněž na osobu Lautnera. Pro odpověď je třeba nahlédnout podrobněji do děkanova života.

---

⁹⁷ Dle některých zdrojů byl Boblig, před příjezdem na losinské panství, zaměstnán v olomoucké hospodě „U divokého muže“ na pozici hostinského. <<http://www.infosumperk.cz/dr-cs/povesti-regionu-a-carodejnicke-procesy/sumpersko/carodejnicke-procesy-na-sumpersku.html>> [cit. 2014-05-10]

⁹⁸ KOČÍ, Josef. *Čarodějnické procesy: z dějin inkvizice a čarodějnických procesů v českých zemích v 16. - 18. století*. Praha: Horizont, 1973, str. 98-99.

⁹⁹ Zpracováno dle SPURNÝ, František, Vojtěch CEKOTA a Miloš KOUŘIL. *Šumperský farář a děkan Kryštof Alois Lautner, oběť čarodějnických inkvizičních procesů*. Šumperk: Městský úřad Šumperk a římskokatolická farnost v Šumperku, 2000, str. 10-13.

3.4.2 Kryštof Alois Lautner

Kryštof Alois Lautner spatřil světlo světa roku 1622 v Šumperku. Informaci o datu narození a rovněž jménech jeho rodičů, otci Zachariášovi a matce Dorotě, podává zápis z výsledku konaném 30. srpna 1680 na Mírově. Studijní dráhu započal na německé škole v Šumperku, poté nastoupil za účelem kněžských studií do Olomouce na latinské škole. V té době sužoval zemi vpád švédské armády. Vlivem nastalých událostí byl Lautner nucen odejít do Bavorska, kde nastoupil na studium morálky. Důvod odchodu z válkou zmítané země byl patrně ukryt v samotné Lautnerově osobnosti.¹⁰⁰ Po půlročních studiích morálky Lautner, opět kvůli švédskému nebezpečí, utekl do Vídně. Zde, po čtyřletém studiu filosofie a práva, obdržel magisterský titul. Jako čerstvý absolvent odešel do Štýrského Hradce, kde po tři léta studoval spekulativní teologii. Poté se Lautner vrátil zpátky na Moravu, nyní prostou válečných konfliktů, kde v Olomouci roku 1656 odříkal kněžský slib. Po několikaletém působení v menších farnostech přijal nabídku, iniciovanou jeho přítelem a šumperským purkmistrem Kašparem Sattlerem, vykonávat kněžskou a děkanskou službu právě ve městě Šumperku.¹⁰¹

Je na místě zmínit zajímavý fakt, že sestra Sattlerova otce byla pro usvědčení z čarodějnictví upálena. Lautner se tedy osobně setkal s inkvizičním řáděním, což byl patrně jeden z faktorů formujících jeho negativní postoj proti čarodějnickým pověrám a procesům.¹⁰²

---

¹⁰⁰ Lautner „byl člověkem míru a pera, ne meče, a nechtěl nosit mušketu“. MEDEK, Václav. "Čarodějnický děkan" Kryštof Alois Lautner. *Severní Morava*, 1966, sv. 13, str. 3.

¹⁰¹ Zpracováno dle tamtéž str. 3-4.

¹⁰² SPURNÝ, František, Vojtěch CEKOTA a Miloš KOUŘIL. *Šumperský farář a děkan Kryštof Alois Lautner, oběť čarodějnických inkvizičních procesů*. Šumperk: Městský úřad Šumperk a římskokatolická farnost v Šumperku, 2000, str. 9.

Dle informace, kterou Lautner před popravou sdělil představiteli řádu kapucínů Krescentiovi,¹⁰³ se dozvídáme o Lautnerově kazatelské činnosti zaměřené proti čarodějnictví, patrně pak i proti jeho nesmyslně krutému potírání. Zmíněné poznatky očividně vedly Bobliga ke zvýšené pozornosti vůči děkanově osobě.

3.4.2.1 Knižní sbírka Kryštofa Aloise Lautnera

Uvedená inkviziční literatura se objevila na seznamu děkanova majetku sepsaného při jeho zatčení. Vedle několika kusů oblečení a šteláře s muzikáliemi dle soupisu Lautner vlastnil dvoje housle, psací stůl a pult, astronomické přístroje¹⁰⁴ a především sbírku knih, čítající 322 titulů, na tehdejší poměry nevídané číslo.¹⁰⁵

Obsahem tak rozsáhlé knižní sbírky byla především četná teologická díla, následně literatura právní povahy, což koresponduje s Lautnerovým studiem ve Vídni. Další kategorii tvořila historicko-politická a lékařská literatura. Sbírka v menší míře obsahovala rovněž jazykové učebnice a cestopisy. Ze zástupců českých knih lze s jistotou určit pouze dílo *Rozmilauwanij Swateho Rzehore Papeze*, nicméně také titul *Sermones Sancti Gregorii Boëmice* je pravděpodobně původem český. Značná rozmanitost oborů v různých jazycích je opravdu pozoruhodná.

Sbírka rovněž obsahovala výše zmíněnou inkviziční literaturu. Jednalo se o dílo Delriovo *Disquisitionum magicarum libri sex* a proslulé *Maleus Maleficarum* autorů J. Sprengera a H. Krämer Institorise. Dále se jednalo o knihy *De*

---

¹⁰³ Lautner podává vysvětlení obhajoby studia inkviziční literatury. Díky znalosti zmíněného typu písemností mohl, dle jeho slov, s ještě větší příčinností kázat proti magii. Tamtéž str. 12.

¹⁰⁴ Ty, při pozdějších výsleších, posloužily Bobligovi jako důkazní materiál, neboť je považoval za magické předměty. ŠINDELÁŘ, Bedřich. *Hon na čarodějnice: západní a střední Evropa v 16.-17. století*. Praha: Svoboda, 1986, str. 248.

¹⁰⁵ SPURNÝ, František. Čarodějnický děkan Kryštof Alois Lautner. *Vlastivědné zajímavosti*, 1993, č. 246, str. 2.

Magia jezuitského autora Benita Pereiry a *Tractatus de sortilegiis*, od Paola Grillandiniho.

Samostatný oddíl poté tvořilo *diversi libri haeretici*. Jednalo se o 42 titulů blíže nespecifikovaných heretických knih.¹⁰⁶ Seznam literatury dokládá, vedle Lautnerovy opravdu široké oblasti zájmů i snaha o prozkoumání kacířské literatury pro lepší pochopení problematiky. Pro Bobliga se ovšem jednalo pouze o další důkazní materiál sloužící ke konečnému usvědčení šumperského děkana.

3.4.3 První procesy a zřízení inkvizičního tribunálu v Šumperku

Dne 19. září roku 1678 proběhly, pod taktovkou zkušeného inkvizitora, první výslechy údajných čarodějnic. Jmenovitě se jednalo o Marinu Schuchovou, Dorotu Gröerovou, Marinu Züllichovou a Dorotu Davidovou. Vzhledem k relativně rychlému doznání proběhla celá událost pravděpodobně bez užití tortury. Jedinou výjimku představovala poslední zmíněná, Dorota Davidová, která ani přes domlouvání vyšetřujících nebyla ochotná cokoliv přiznat. Slavný inkvizitor tedy podal losinské hraběnce stížnost s žádostí o povolení užívat tortury. Té ale nebylo vyhověno.¹⁰⁷

Avšak trpělivost a píle přinesly své ovoce, a tak v létě roku 1679 před komisí z úst rok zkoušených nebožaček zazněla dvě jména údajných čarodějnic ze Šumperka-Marie Sattlerová, manželka Lautnerova přítele Kašpara, Zuzana Voglicková, děkanova hospodyně. Snaha Bobliga rozšířit pole své působnosti za hranice Velkých Losin, konkrétně do značně bohatého města Šumperka, se tímto završila. Začátkem srpna roku 1679 došlo k upálení všech čtyř „losinských čarodějnic“.

---

¹⁰⁶ Zpracováno dle KAŠPAR, Jan. Knižní sbírka šumperského faráře a děkana Kryštofa Alois Lautnera. *Problematika historických a vzácných knižních fondů Čech, Moravy a Slezska ...*, 2007, **2006**, s. 37-47.

¹⁰⁷ Zpracováno dle ¹⁰⁷ KOČÍ, Josef. *Čarodějnické procesy: z dějin inkvizice a čarodějnických procesů v českých zemích v 16. - 18. století*. Praha: Horizont, 1973, str. 99-100.

Zřízení inkvizičního tribunálu v Šumperku se setkal s mnoha nesnázemi v čele s městským pánem, knížetem Karlem Eusebiem z Liechtenštejna. Avšak obratné Bobligovo jednání knížete nakonec přesvědčilo, vlivem čehož 16. srpna roku 1679 dal souhlas k ustavení tribunálu ve svém městě.

Komisi předsedal samotný Boblig, kterémuž zdatně sekundoval rychtář Ferdinand František Gaup, dále zde působil purkmistr Jan Dominik Beck a písař Šebestián Flade. Zdatný inkvizitor si v novém působišti materiálně polepšil. Vedle platu s mnoha bonusy existuje záznam o velkolepém stravování tribunálu.^{108 109}

Práci inkvizitorů tedy nově výrazně zefektivnila existence dvou tribunálů- šumperského a losinského. Organizované usvědčování a likvidace mnohých odsouzených se z počátku nesetkávaly s výraznějším odporem. Změna nastala především vlivem neustále se zvyšující nelibosti ze stran duchovních, působících ve Velkých Losinách a okolí. Věřící odsouzení na smrt měli před samotnou popravou právo na svátost smíření. Ze zpovědí se kněží mnohdy nutně dozvěděli o nelítostných inkvizičních praktikách sloužících k doznávání viny na obžalovaném a vynucení informací o jeho společnících. Jedním z duchovních výrazně se stavících proti praktikám inkvizitora Bobliga byl losinský farář Tomáš König. Ten, společně se svými dvěma kolegy, sepsal protest proti Bobligovým soudním praktikám a odeslal jej olomouckému biskupovi a kněžím, jejichž jméno bylo v souvislosti s čarodějnictvím uvedeno při některém z procesů. Mezi duchovními, podezříványi z domnělé spolupráce s čarodějnicemi byl také šumperský děkan Kryštof Alois Lautner.

Nařčený Boblig se proti stížnosti patřičně ohradil. Spor eskaloval ve chvíli, kdy došlo vlivem inkvizitorova přičinění k nařčení samotného Königa z čarodějnictví, následně pak ze

---

¹⁰⁸ Srovnej SPURNÝ, František, Vojtěch CEKOTA a Miloš KOUŘIL. *Šumperský farář a děkan Kryštof Alois Lautner, oběť čarodějnických inkvizičních procesů*. Šumperk: Městský úřad Šumperk a římskokatolická farnost v Šumperku, 2000, str. 13-14.

¹⁰⁹ Zpracováno dle tamtéž str. 13-14.

stejného důvodu k obvinění a následnému zatčení Alžběty Moserové, sirotka v Königově opatrovnictví. Biskup zaslanou stížnost přešel a naopak souhlasil s žádostí Bobliga, aby byl nespokojený kněz odvolán z funkce zpovědníka u inkvizičního tribunálu. Statečný odpor proti bezpráví přerušila až Königova předčasná smrt.¹¹⁰

Inkvizitor Boblig tedy přenesl veškerou svou pozornost na šumperský tribunál.

3.4.4 Události vedoucí k zatčení děkana Lautnera

V druhé polovině listopadu roku 1679 tedy došlo v Šumperku k zatčení Marie Sattlerové. Barvířova žena představovala ideální osobu vhodnou ke stíhání hned ze dvou důvodů. Nejenže se jednalo o ženu ze zámožné rodiny, navíc Sattlerová přiznala téměř vše, co od ní inkviziční komise požadovala. Stačilo pouze předvést, či se jen zmínit o mučicích nástrojích a nebohá žena ihned podala náležitou výpověď. Nicméně tortura musela hrát v případě barvířovy ženy jistou roli, jelikož počátkem února roku 1680 si Boblig vyžádal přímo u císaře Leopolda I. povolení k mučení.

Ve výpovědi Sattlerové se objevilo, vedle mnohých dalších, jméno děkana Lautnera. V první polovině roku 1680 Boblig proti šumperskému děkanovi trpělivě shromažďoval informace z vykonstruovaných výslechů. Na základě záznamů pořízených z jednotlivých vyšetřování se Lautner měl společně se svým rýmařovským kolegou Bapstem oddávat čarodějným orgiím na Petrových kamenech či v domě Sattlerových.

V letních měsících téhož roku tak inkvizitor konečně shromáždil dostatečné množství materiálu k žalobě obou zmíněných farářů. Olomoucký biskup Karel II. Libštejnský z Kolovrat, jemuž Boblig obvinění zaslal, přikázal zatknout děkana Lautnera a záhy ustanovil komisi, jíž předsedal opět

---

¹¹⁰ Zpracováno dle ŠINDELÁŘ, Bedřich. *Hon na čarodějnice: západní a střední Evropa v 16.-17. století*. Praha: Svoboda, 1986, str. 193-196.

sám Boblig a která měla za úkol šetření případů podobně obviněných duchovních. V souvislosti se spoluobviněným farářem Babstem komise rozhodla, pro nedostatek a nejednoznačnost důkazů, k prozatímnímu odročení případu.¹¹¹

Biskup ve zřizovací listině nařídil vedení všech vyšetřování dle práva *et sacrorum canonum ordine*, v případě nutnosti povolil užití tortury.

Vzhledem k velmi kladné reputaci, jakou děkan Lautner v Šumperku disponoval, jej opatrný inkvizitor nechtěl zatknout přímo ve městě, aby nedošlo k případnému znepokojení místních obyvatel, jal se tedy využít příležitosti mohelnických hodů.

Jedním ze členů zmíněné komise toho roku, tedy 1680, zřízené, se stal mohelnický děkan a bývalý spolužák Lautnerův dr. Jiří Vojtěch Winkler. Ten také dostal za úkol zaslat šumperskému děkanovi pozvánku na onu mohelnickou událost.

Nelze tvrdit, že Lautner nevěděl, do jaké situace byl pozván. Věděl o Bobligově snaze pošpinit jeho osobu, nicméně netušil, že z mohelnické hostiny již pro něj nebude cesty zpět. Po hostině konané na mohelnické faře obdržel překvapený děkan zapečetěnou biskupskou listinu. Jednalo se o příkaz k zatčení. Toho dne, 18. srpna roku 1680, strávil Lautner noc již na Mírově.

3.4.5 První výsledky a pokusy o Lautnerovo doznání

Koncem měsíce srpna téhož roku započal první výslech. Výsledky byly, především pro Bobliga, neuspokojující. Obviněný děkan si stál hrdě za svým přesvědčením o nevině. Sice připustil, že zná mnoho dříve odsouzených osob, mezi nimiž byla také jeho hospodyně Zuzana Voglická, nicméně jakékoliv své možné provinění rezolutně odmítal. Předsedající inkvizitor

---

¹¹¹ Zpracováno dle SPURNÝ, František, Vojtěch CEKOTA a Miloš KOUŘIL. *Šumperský farář a děkan Kryštof Alois Lautner, oběť čarodějnických inkvizičních procesů*. Šumperk: Městský úřad Šumperk a římskokatolická farnost v Šumperku, 2000, str. 14-17.

Boblig tedy neměl jinou možnost, než nadále shromažďovat další informace, jež by mohli vést ke konečnému Lautnerovu přiznání.

Ani následující výslech konaný dne 6. prosince téhož roku nepřinesl tribunálu kýžený efekt, neoblomný děkan stále trval na své nevině.¹¹²

Vedle sběru inkriminujících obvinění inkvizitor Boblig přistoupil na již osvědčenou metodu sloužící ke zlomení zatvrzelých jedinců, a sice konfrontaci obviněného s jemu známými a taktéž obviněnými lidmi. Nedlouho poté, 9. ledna roku 1681, se Lautner shledal se čtveřicí losinských obviněných- Barborou Drechslerovou, Annou Richterovou, Barborou Rotherovou a rovněž s Janem Stubenvollem. Ačkoliv šlo o Lautnerovi zcela neznámé osoby, všichni přesvědčivě potvrzovali jeho vinu. Událo se tak přímo v děkanově přítomnosti. Nicméně mnohem horší setkání mělo teprve přijít. Dne 4. následujícího měsíce došlo v Šumperku ke konfrontaci s Marií Sattlerovou. Ta, již zcela podvolena vůli inkviziční komise, potvrdila před Lautnerem vše, co se po ní chtělo, zejména svedení děkana k čarodějnickým praktikám. Poté byla předvedena Zuzana Voglická, Lautnerova hospodyně. Především pod vlivem předešlé šestihodinové tortury také ona potvrdila děkanovo zapletení s čarodějnictvím. Ale ani setkání tváří v tvář s beznadějí obviněného Lautnera nezlomilo, stále nebyl ochoten přiznat sebemenší provinění.

V následujícím období se tedy Boblig opět uchýlil ke sběru výpovědí.

Vlivem vlhkosti a chladu mírovské cely děkan brzy ochořel. Byla mu tedy poskytnuta zdravotní péče a jeho cela musela být vytápěna. Rovněž pobyt ve vězení a dlouhá izolace od okolního světa měly zlomit děkanova ducha.

Náklady Lautnerova věznění zcela pokrylo financování ze strany šumperského benefícia.¹¹³ V pořadí druhá konfrontace

---

¹¹² Zpracováno dle MEDEK, Václav. "Čarodějnický děkan" Kryštof Alois Lautner. *Severní Morava*, 1966, sv. 13, str. 4-5.

se Zuzanou Voglickou a Marií Sattlerovou proběhla 23. listopadu roku 1682. Krátce nato došlo k jejich popravě. Sattlerová stále zarytě obhajovala všechna předchozí nařčení doplněná o nové, vypovídající o Lautnerovu *stigma diabolicum*, kteréžto bylo ve skutečnosti mateřské znaménko.

Taktéž Zuzana Voglická stále opakovala tatáž nařčení, plynulost výpovědi však často přerušovala pláčem. Lautner, poznavší hlubokou její lítost nad svým činem, pravil: „*Mám Vás rád jako předtím a odpust' Vám Bůh, co jste proti mně vypověděla.*“^{114 115}

Celé inkviziční řízení v Lautnerově případě již v tuto chvíli trvalo nepřiměřeně dlouhou dobu. Boblig se v nynějším vyšetřování stále zdráhal využít tortury. Za jedním z důvodů, jak lze předpokládat, stála přítomnost děkana Winklera, Lautnerova bývalého spolužáka, jenž byl členem inkviziční komise.¹¹⁶

Poslední snahou o vyřešení případu smírnou cestou se stala 4. února roku 1683 výpověď Kašpara Sattlera a jeho dcery Alžběty, konaná v děkanově přítomnosti. Lautner zprvu nechápal, proč také jeho velmi blízký přítel je ochoten vypovídat proti němu tak ohavná svědectví. Avšak poté, co jeho pohled spočinul na barvířově mučením zohavené ruce, smířlivě se s přítelem rozloučil slovy „*Doufám, že se jednou na věčnosti spolu uvidíme.*“¹¹⁷

---

¹¹³ Přestože skutečné celkové náklady činily 1079 zlatých a 15 krejcarů, šumperské beneficium vyplatilo celkem 2163 zlatých a 2 krejcare. Tudiž zbývá přebytek přes 1000 zlatých, kterým se pravděpodobně někdo obohatil. SPURNÝ, František, Vojtěch CEKOTA a Miloš KOUŘIL. *Šumperský farář a děkan Kryštof Alois Lautner, oběť čarodějnických inkvizičních procesů*. Šumperk: Městský úřad Šumperk a římskokatolická farnost v Šumperku, 2000, str. 21.

¹¹⁴ tamtéž str. 21.

¹¹⁵ Zpracováno dle tamtéž str. 20-22.

¹¹⁶ MEDEK, Václav. "Čarodějnický děkan" Kryštof Alois Lautner. *Severní Morava*, 1966, sv. 13, str. 6

¹¹⁷ SPURNÝ, František, Vojtěch CEKOTA a Miloš KOUŘIL. *Šumperský farář a děkan Kryštof Alois Lautner, oběť čarodějnických inkvizičních procesů*. Šumperk: Městský úřad Šumperk a římskokatolická farnost v Šumperku, 2000, str. 22.

3.4.6 Zostření výsledků spojených s torturou

Když se všechny zmíněné pokusy o děkanovo doznání nesetkaly s úspěchem, uchýlila se komise k použití tortury. Stalo se tak dne 8. března téhož roku. Po úvodním exorcismu byly rukou losinského kata Jakuba Haye odprezentovány mučicí nástroje. Když se však nedostavil kýžený efekt zastrašení, nasadil mistr popravčí Lautnerovi palečnice. Avšak ani po půlhodinovém mučení se přiznání nedostavilo. Další fáze mučení přišla o dva dny později, 10. března. Tentokrát, po opětovném domlouvání, přišla na řadu španělská bota, druhá úroveň tortury. Ani po tři čtvrtě hodiny zdánlivě nekonečné bolesti Lautnera síly neopustily, bylo tedy zapotřebí v „tvrdém domlouvání“ pokračovat. Stalo se tak 12. dne téhož měsíce, kdy přišla na řadu třetí úroveň, a sice natažení na skřipec, na kterém děkan musel setrvat po čtvrt hodiny. I když se ani poslední fáze tortury nesetkala s úspěchem, měl být Lautner dle tehdy platného zákona *Lex Ferdinandea* omilostněn. Skvělý inkvizitor Boblig však, už ze své povahy, nemohl připustit, aby prohrál. Vymohl si tedy další čas, ve kterém bude moci shromáždit více svědectví, jež povedou ke konečnému děkanovu přiznání.¹¹⁸

Následující měsíce strávil Lautner v mohelnickém vězení, kam byl z Mírova převezen. Počet výsledků se stále stupňoval, nicméně děkan neoblomně trval na své nevině. Na nezvykle dlouhý proces zareagoval rovněž šumperský pán Karel Eusebius z Lichtenštejna, požadující po olomoucké biskupské konzistoři, aby děkana zbavila benefícia a obsadila stále volné místo na šumperské faře, aby se tak předešlo možným nepokojům. Podobný, místy dokonce radikálnější, požadavek vznesla rovněž inkviziční komise. Konzistoř ovšem trvala na dořešení případu.

K další konfrontaci došlo opět v Šumperku a to dne 11. června roku 1684. Tentokrát o děkanově vině svědčil mydlář Jan

---

¹¹⁸ Zpracováno dle tamtéž str. 22-23.

Přerovský¹¹⁹ a další čtveřice žen. Zuzanu Posigerovou, jednu ze svědkyň, značně nemajetnou, později Boblig propustil na svobodu.

Sám šumperský kníže pověřil inkvizitora zasláním informací o majetku člověka, jenž měl být obžalován z čarodějnictví. Jednalo se o čistě pragmatický záměr, proces za chudé jedince by musel být hrazen z vrchnostenské pokladny.

Poslední konfrontace proběhla v Šumperku na Lautnerovu žádost. Choval totiž poslední zbytky naděje, že lidé jeho obvinění přeci jen stáhnou, nicméně se tak nestalo.¹²⁰ Nyní již nezbývalo děkanovi mnoho možností- buď přizná, anebo bude nucen přiznat svou vinu.

3.4.7 Lautnerovo přiznání a následné upálení

Události následujících dní se již odehrávaly opět v Mohelnici. Dne 14. června rozhodla komise o dalším mučení. Znovu její členové děkana zprvu napomínali a za vykreslení bezvýchodnosti situace chtěli slyšet konečné doznání, avšak marně. Na řadu tedy opět přišlo natahování na skřipec. Pod tíhou ohromné bolesti Lautner nakonec upadl do mdlob, za což si vysloužil den odpočinku. Komise se totiž obávala možných smrtelných následků mučení. Utrpení při následující tortuře kat umocnil upevněním závaží k děkanovým nohám. Po několikerém vytažení a napomenutí se ztrápený Lautner konečně přiznal, načež bylo ihned sepsáno plné doznání se všemi podrobnými informacemi o děkanově životě čarodějníka. Poslední zbytky sil vzdoru podpořily Lautnera k popření otázky o osobním zavrnutí Boha.

---

¹¹⁹ Více o neobvyklém případě Jana Přerovského srovnej ŠINDELÁŘ, Bedřich. *Hon na čarodějnice: západní a střední Evropa v 16.-17. století*. Praha: Svoboda, 1986, str. 202-203.

¹²⁰ Zpracováno dle MEDEK, Václav. "Čarodějnický děkan" Kryštof Alois Lautner. *Severní Morava*, 1966, sv. 13, str. 8-9.

Pro šťastného inkvizitora znamenala vytoužená kapitulace obrovský triumf, jenž musel okamžitě oznámit olomouckému biskupovi.

Následujícího dne sice vzal Lautner zpět veškerá přiznání, avšak pod pohrůžkou tortury pokračoval v potvrzování otázek komise. V příštích dnech proběhla řada výslechů, v nichž Lautner střídavě vzdoroval a odvolával své doznání, vidina opětovného mučení v něm však vzbuzovala strach, jenž nedokázal ovládnout. Nicméně i v zoufale bezvýchodné situaci se děkan snažil zmírnit následky vynuceného přiznání. Při dotazech na osoby, jež spatřil na Petrových kamenech, jmenoval pouze ty, o nichž byl přesvědčen, že jsou po smrti. Nadto se ve svých výpovědích neustále snažil o takové formulace, z nichž bude zřejmá jasná povaha jeho přiznání- tedy pouze lidská slabost.

Poslední možnost záchrany byla ukryta v rozhodnutí olomouckého biskupa, tudíž se Lautner usmyslil napsat svému představenému dopis, v němž pokorně vyličil zoufalost celé situace a doufal v biskupovo slitování. Odpovědi se však nebohý děkan nedočkal. Naopak, dne 1. září roku 1685 bylo z usnesení biskupské konzistoře rozhodnuto o rozsudku, tedy o odejmutí Lautnerova benefícia, degradaci a jeho následném předání světské moci, jež jej ztrestá upálením. Nadto komise rovněž rozhodla o znovupokřtění jím a již zesnulým děkanem Königem pokřtěných osob. Třetí duchovní označen při výsleších, farář Babst, unikl Bobligově persekuci pouze díky včasnému útěku do zahraničí.

Dne 13. září byl v přítomnosti členů mohelnické městské rady oznámen Lautnerovi biskupem schválený rozsudek. Děkan opět rezolutně odmítl svou vinu a odhodlal se k poslednímu zoufalému pokusu o přesvědčení biskupa o své nevině. Avšak ani druhý dopis se nedočkal žádné reakce. Přesvědčení o své nevině rovněž vyzdvihoval před dvěma kapucíny, na biskupův podnět pověřenými k duchovní přípravě děkana před popravou.

Samotná degradace proběhla dne 18. září v mohelnickém kostele. *„Když stanul před hlavním oltářem, kde seděl biskup*

Breuner, ten mu do krve vydřel cihlou místa, kde byl jako kněz pomazán posvátným olejem, pak ho kopl a musel se vzdalit."¹²¹ I zde měl Lautner tendenci promluvit na svou obhajobu, leč tomu bylo zabráněno. Po tak potupném úkonu byl děkan, oděn v šedý šat, vyvezen na popraviště v doprovodu zpovědníků, kapucínů a stovky mušketýrů. Celou událost sledovalo na 20 tisíc lidí. Před samotnou popravou upevnil spoutanému děkanovi katův pacholek ke krku vak se střelným prachem, jenž měl zmírnit muka odsouzeného. Leč při pokusu o zapálení vaku střelný prach pouze opálil děkanovi obličej a on tudíž zůstal po dobu popravky při vědomí. Celou půlhodinu tak Lautner trpěl pod náporom hořící hranice, než se konečně dočkal vysvobození. Mnozí z přihlížejících, pod tíhou okamžiku, přirovnávali děkana k mučedníkům.

Zajímavý je rozpor v relacích o popravě inkvizitora Bobliga a biskupského sekretáře Izidora Schmidta. Zatímco Schmidt referuje o pokorném Lautnerovu odchodu ze světa, Boblig žlučovitě popisuje děkanovu zatvrzelost těsně před samotnou popravou, kdy za použití čar rozpoutal vichřici či otřes mohelnického vězení.¹²²

---

¹²¹ SPURNÝ, František, Vojtěch CEKOTA a Miloš KOUŘIL. *Šumperský farář a děkan Kryštof Alois Lautner, oběť čarodějnických inkvizičních procesů*. Šumperk: Městský úřad Šumperk a římskokatolická farnost v Šumperku, 2000, str. 30.

¹²² Zpracováno dle tamtéž str. 25–31.

Závěr

Církev se již od svého počátku dostávala do konfliktů s jednotlivci či skupinami jinak smýšlejících osob. Vzhledem k obavám o zachování svého postavení a pravověrné nauky si předsevzala proti těmto živlům bojovat. Nejprve tak činila cestou káráni a snahou o přivedení oponentů na pravou cestu, jež sama hlásala. Postupem času však mírové pokusy nahradila postupy mnohem tvrdšími, čímž dala vzniknout instituci pronásledující a potírající veškeré odlišné myšlenky, tedy inkvizici. Ta se pod záštitou Bible a učení významných křesťanských myslitelů zhostila svého úkolu se vší precizností, zejména v průběhu středověku kdy se samotná církev stala relativně samostatnou a ekonomicky nezávislou na světské moci. Inkvizice nabyla značných privilegií, což mělo často za následek její neomezené zjednávání pořádku. Často se nejednalo pouze o pronásledování provinilců proti některým aspektům křesťanské nauky, ale rovněž se prostřednictvím represí řešily spory církve s nepohodlnými jedinci.¹²³ Zároveň je důležité upozornit na spolupráci církve a státní moci v likvidaci heretiků. Církev usvědčeného kacíře zpravidla vydala světské moci, která provedla daný trest.

Nicméně stále stejné praktiky a represe nutně musely postupem času ztratit na efektivitě. Inkvizice i přes úpornou snahu církve o udržení dosavadní moci postupně ztrácela na významu. Faktický konec této nechvalně proslulé instituce, jak jí známe z četných historických procesů, znamenal dekret papeže Pavla VI. *Intergrae Servandae* o zrušení inkvizičních tribunálů. Od té doby existuje v reorganizované podobě známé jako Kongregace pro nauku víry.

Čarodějnictvím, potažmo jeho stoupenci, se církev dlouhou dobu velmi nezaobírala. Vedle opravdu nebezpečných nepřátel – kacířů se čarodějnictví přikládal menší zřetel jakožto

---

¹²³ Typickým příkladem byla exkomunikace císaře Fridricha II. papežem Řehořem IX.

pohanskému přežitku. Postupem času se mínění o čarodějnictví stále častěji spojovalo s osobou ďábla a využíváním jeho sil. „Ďáblovi stoupenci“ mimo jiné i čarodějníci a čarodějnice se tedy stali faktickými nepřáteli církve, ale později zvláště světské moci.

Situace na českém území se s ohledem na konání čarodějnických procesů radikálně změnila po porážce tzv. třicetileté válce. Do té doby ojedinělé procesy vystřídal organizované pronásledování nepohodlných jedinců. Spíše než z náboženských pohnutek, jak tomu bylo v případě katolické a především protestantské inkvizice, se nyní obviňovalo z čarodějnictví zpravidla ze závisti a snahy o materiální obohacení. Všudypřítomná atmosféra strachu zoufalost situace jen umocňovala.

Pravděpodobně nejhrůznějším případem honu na čarodějnice v českých zemích se staly procesy konané ve městě Šumperku a nedalekém panství Velké Losiny. Z počátku poměrně neškodný přečin přerostl do obludných rozměrů s nedožitými následky. Hlavním iniciátorem následujících událostí se stal inkvizitor Jindřich František Boblig z Edelstadtu, nedostudovaný advokát, jenž dovedl své řemeslo k naprosté dokonalosti. Po jeho cílevědomé a systematické očistě společnosti od jedinců domněle sloužících ďáblu zbylo na sto obětí. Vrcholým Bobligovým počinem se potom stalo usvědčení a upálení šumperského děkana Kryštofa Aloise Lautnera, člověka vzdělaného, sečtělého a paradoxně rovněž bojujícího proti lidské pověrčivosti.

První, symbolický pokus o částečnou rehabilitaci šumperského děkana znamenal dne 6. června roku 1930 umístění pamětní desky na místo, kde se odehrála poprava. Další důkaz pochopení tragického omylu zapříčiněného nesmyslnou pověrou

znamenal pojmennost jedné z mohelnických ulic právě po upáleném děkanovi, tedy Lautnerova.¹²⁴

Počátkem 60. let minulého století se problematikou čarodějnických procesů na Šumpersku začal zabývat historik František Spurný, rovněž spolupracující se spisovatelem Václavem Kaplickým při psaní knihy *Kladivo na čarodějnice*. Úspěšná kniha vešla do podvědomí široké veřejnosti především stejnojmennou filmovou verzí Otakara Vávry, na jejímž vzniku se Spurný, coby odborný poradce, taktéž podílel.¹²⁵

Především snaha českého historika o poukázání na skutečnost, že odsouzení děkana Lautnera doprovázela řada vykonstruovaných nařčení a tendenčního jednání, přiměla olomouckého biskupa Jana Graubnera k sestavení odborné komise, jejímž členem byl rovněž historik Spurný a která měla za úkol prozkoumat dochované dokumenty kolem Lautnerova procesu ve snaze morálně jej rehabilitovat.¹²⁶

Čarodějnické procesy, ač hlásající ušlechtilou očistu od zla ve skutečnosti ve značné míře sami zlo působily. Odkaz, který po sobě zanechaly, se stal smutnou památkou a ukázkou, jak fatální následky může mít kombinace lidské pověrčivosti, chamtivosti a nedostatku poznání.

---

¹²⁴ MEDEK, Václav. "Čarodějnický děkan" Kryštof Alois Lautner. *Severní Morava*, 1966, sv. 13, str. 12.

¹²⁵ KASTNER, J. Osud děkana Lautnera je i osudem Františka Spurného. *Region*, 21 červenec 1998, č. 29, str. 3

¹²⁶ Arcibiskupská komise má po více než 300 letech očistit "čarodějnického děkana" Kryštofa Lautnera. *Moravský server*, 13 červenec 1998, č. 28, str. 1.

Použitá literatura

Prameny:

BIBLE: *písmo svaté Starého i Nového zákona (včetně deuterokanonických knih) : český ekumenický překlad. 6., přeprac. vyd., 4. vyd. v České biblické společnosti. Praha: Česká biblická společnost, 1995, 293 s. ISBN 80-858-1008-5.*

KAŠPAR, Jan. Knižní sbírka šumperského faráře a děkana Kryštofa Alois Lautnera. *Problematika historických a vzácných knižních fondů Čech, Moravy a Slezska ...* 2006, s. 37-60. ISBN 978-80-86249-42-1.

Smolná kniha Velkobítešská 1556-1636. Brno: Blok, 1973, 270 s.

SPRENGER, Jakob a Heinrich INSTITORIS. *Kladivo na čarodějnice.* Vyd. 1. Překlad J. Lenková. Praha: Levné knihy KMa, 2006, 646 s. ISBN 80-7309-361-8.

SPURNÝ, František, Vojtěch CEKOTA a Miloš KOUŘIL. *Šumperský farář a děkan Kryštof Alois Lautner, oběť čarodějnických inkvizičních procesů.* 1. vyd. Šumperk: Městský úřad Šumperk a římskokatolická farnost v Šumperku, 2000, 62 s., [4] s. obr. příl.

VALTROVÁ, Jana. *Středověká setkání s "jinými": modloslužebníci, židé, saraceni a heretici v misionářských zprávách o Asii.* Vyd. 1. Praha: Argo, 2011, 209 s. ISBN 978-80-257-0399-1.

Odborná literatura:

BRENONOVÁ, Anne a Dagmar ŠMERDOVÁ. *Kataři: Život a smrt jedné křesťanské církve.* 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2001, 182 s. ISBN 80-85959-85-2.

EVANS, G. *Stručné dějiny kacířství.* Vyd. 1. Praha: Volvox Globator, 2006, 166 s. ISBN 80-7207-621-3.

FRANCEK, Jindřich. *Čarodějnické příběhy*. Vyd. 1. Praha: Paseka, 2005, 249 s. ISBN 80-7185-697-5.

GIVEN, James Buchanan. *Inkvizice a středověká společnost: moc, kázeň a odpor v Languedocu*. Vyd. 1. Neratovice: Verbum, 2008, 351 s. ISBN 978-80-903920-0-7.

GRIGULEVIČ, Iosif Romual'dovič. *Dějiny inkvizice*. 2.vyd. Praha: Svoboda, 1982, 388 s.

HROCH, Miroslav a Anna SKÝBOVÁ. *Králové, kacíři, inkvizitoři*. 1. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1987, 325 s.

CHALUPA, Jiří. *Inkvizice: stručné dějiny hanebnosti*. 1.vyd. Praha: Aleš Skřivan ml., 2007. ISBN 978-80-86493-22-0.

KIECKHEFER, Richard. *Magie a čarodějnictví ve středověké Evropě*. In *Magie a čarodějnictví: od středověku po současnost*. 1. vyd. Praha: Volvox Globator, 1997, 298 s. ISBN 80-7207-035-5.

KOČÍ, Josef. *Čarodějnické procesy: z dějin inkvizice a čarodějnických procesů v českých zemích v 16. - 18. století*. 1. vyd. Praha: Horizont, 1973, c 176 s., obr. příl.

LAMBERT, Malcolm. *Středověká hereze*. Vyd. 1. Praha: Argo, 2000, 598 s. ISBN 80-7203-291-7.

MALÝ, Karel. *České právo v minulosti*. 1. vyd. Praha: Orac, s.r.o., 1995, 269 s. ISBN 80-85903-01-6.

MALÝ, Karel a Florián SIVÁK. *Dějiny státu a práva v českých zemích a na Slovensku do r. 1918*. 2. přeprac. dopl. vyd. Jinočany: H&H, 1993, 533 s., tab., rejstř., obr. příl. ISBN 80-85467-61-5.

MALÝ, Radomír. *Je dovoleno bránit inkvizici?*. 3.vyd. Frýdek-Místek: Regina invicta, 2013, 89 s.

MAXWELL-STUART, P.G. *Witch Beliefs and Witch Trials in the Middle Ages Documents and Readings*. London: Continuum International Pub. Group, 2011, 220 s. ISBN 978-144-1128-058.

MOLNÁR, Amedeo a Marie MOLNÁROVÁ. *Valdenští: evropský rozměr jejich vzdoru*. 2., rozš. vyd. Praha: Evangelické nakladatelství, 1991, 399 s. ISBN 80-7017-384-x.

MRÁČEK, Pavel K. *Upalování čarodějnic a inkvizice: mýtus a skutečnost*. Vyd. 1. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2006, 85 s. ISBN 80-7266-229-5.

OLIVA, Václav. *Inkvisice ve světle pravdy*. Praha: Cyrillo-Methodějská knihtiskárna a nakladatelství V. Kotrba, 1901.

POLC, Jaroslav. *Církevní dějiny*. Praha: Katolická teologická fakulta UK, 1994, 178 s.

RUDOLPH, Kurt. *Gnóze: podstata a dějiny náboženského směru pozdní antiky*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2010, 450 s. ISBN 978-80-7021-947-8

RYŚ, Grzegorz. *Inkvizice*. Vyd. 1. Praha: Mladá fronta, 2004, 112 s. ISBN 80-204-1089-9.

SALLMANN, Jean-Michel. *Čarodějnice: ďáblovy nevěsty*. Martin: Slovart, 1994, 192 s. ISBN 80-7145-125-8.

SLUŠNÝ, Jaromír. *Historie mučení*. Praha: XYZ, 2008, 285 s. ISBN 978-80-7388-071-2.

ŠINDELÁŘ, Bedřich. *Hon na čarodějnice: západní a střední Evropa v 16.-17. století*. Praha: Svoboda, 1986, 253 s.

ŠINDELÁŘ, Vladimír. *Cesta na popraviště: příběhy z českých zemí*. Praha: XYZ, 2012, 333 s. ISBN 978-80-7388-698-1.

THOMSETT, Michael C. *The Inquisition: a history*. Jefferson, N.C.: McFarland, 2010, viii, 282 p. ISBN 07-864-4409-6.

VÁCHAL, Josef. *Církev a blouznivci: historie sektářství a bludařství*. Praha: Volvox Globator, 1992, 163 s. ISBN 80-900906-7-2.

Encyklopedie:

BALZ, Horst Robert a Gerhard Ludwig MÜLLER. *Theologische Realenzyklopädie: Idealismus - Jesus Christus*. Berlin: Walter de Gruyter, 1987, 772 s. ISBN: 3-11-011159-4.

GUILEYOVÁ, Rosemary Ellen. *Encyklopedie čarodějnic a čarodějnictví*. 1. vyd. Praha: Olympia, 1997, 244 s. ISBN 80-7033-432-0.

LE GOFF, Jacques a Jean-Claude SCHMITT. *Encyklopedie středověku*. Vyd. 2. Praha: Vyšehrad, 2008, 935 s. ISBN 978-80-7021-917-1.

Periodika:

Arcibiskupská komise má po více než 300 letech očistit "čarodějnického děkana" Kryštofa Lautnera. *Moravský server*, 13 červenec 1998, č. 28, s. 1. ISSN 19980713.

KASTNER, J. Osud děkana Lautnera je i osudem Františka Spurného. *Region*, 21 červenec 1998, č. 29, s. 3. ISSN 19980721.

MEDEK, Václav. "Čarodějnický děkan" Kryštof Alois Lautner. *Severní Morava*, 1966, sv. 13, s. 3-12.

SPURNÝ, František. Čarodějnický děkan Kryštof Alois Lautner. *Vlastivědné zajímavosti*, 1993, č. 246, 4 s.

Internetové zdroje:

<<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/288915/inquisition>>
[cit. 2014-04-15]

<<http://www.fordham.edu/Halsall/source/lat4-c3.asp>> [cit. 2014-06-25]

<<http://www.infosumperk.cz/dr-cs/povesti-regionu-a-carodejnicke-procesy/sumpersko/carodejnicke-procesy-na-sumpersku.html>> [cit. 2014-05-10]

<<http://www.newadvent.org/cathen/>> [cit. 2014-07-3]

<<http://faculty.history.wisc.edu>> [cit. 2014-07-10]

Summary

The Inquisition functioned as an institution of the Church which searched for and punished ideas which didn't correspond with the generally accepted rules, mostly raised by the Catholic Church. The Inquisition's target was very often a numerous group of heretics who shared the same fundamental faith of the main stream of the Church but they disagreed in the essential questions. The range of enemies spread out with the raising power of the Church. Next to the heretics, the Church also fought against the uncomfortable opponents, very often of a secular origin.

In the course of history the Inquisition functioned in several forms however it could not keep up with the progress in thought in society. That caused its downfall.

The Inquisition exists up until now in a reorganized form however its role is strictly formal.

Besides the heretics the Church inveighed against the practitioners and followers of witchcraft and magic. At the beginning the Church did not pay as much attention to this phenomenon as to the heretics nevertheless its point of view had changed radically during the Middle Ages. Mass witch-hunts came over from the northern Germany and Silesia to the Czech Lands. The northern Moravia was affected the most. Specifically the city of Šumperk and its surroundings. A hundred of people lost their lives under the action of the Inquisitor Boblig and an atmosphere of fear prevailed throughout the whole area during the 17th century.

The peak of the local proceedings was a prosecution, a long interrogations together with torture and finally a burning of the Šumperks Dean K.A. Lautner. A man who fought against the human superstitions.

The witch proceedings are sad events in the history of mankind which testify of the destructiveness of the human superstition and a lack of education.

Seznam příloh

Příloha č. 1: Údajná podoba K. A. Lautnera

Příloha č. 2 : Návod na nasazení španělské boty

Příloha č. 3: Tažení za sucha

Příloha č. 4: Titulní strana knihy Malleus
Maleficarum z roku 1669

Příloha č. 1: Údajná podoba K. A. Lautnera

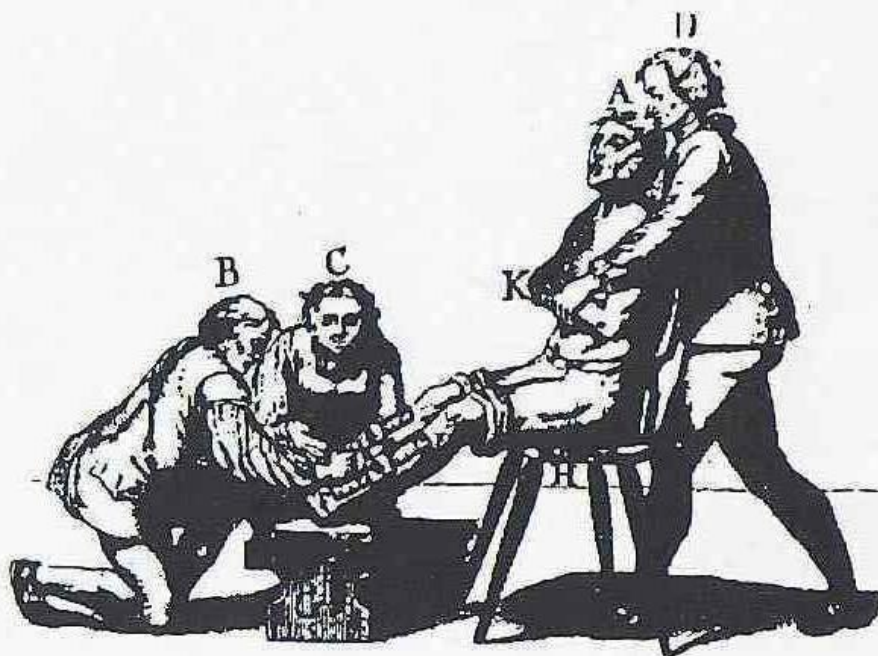

Zdroj: SPURNÝ, František, Vojtěch CEKOTA a Miloš KOUŘIL. *Šumperský farář a děkan Kryštof Alois Lautner, oběť čarodějnických inkvizičních procesů*. 1. vyd. Šumperk: Městský úřad Šumperk a římskokatolická farnost v Šumperku, 2000, 62 s., [4] s. obr. příl.

Příloha č. 2 : Návod na nasazení španělské boty

Návod Půloženi španělských Botel.

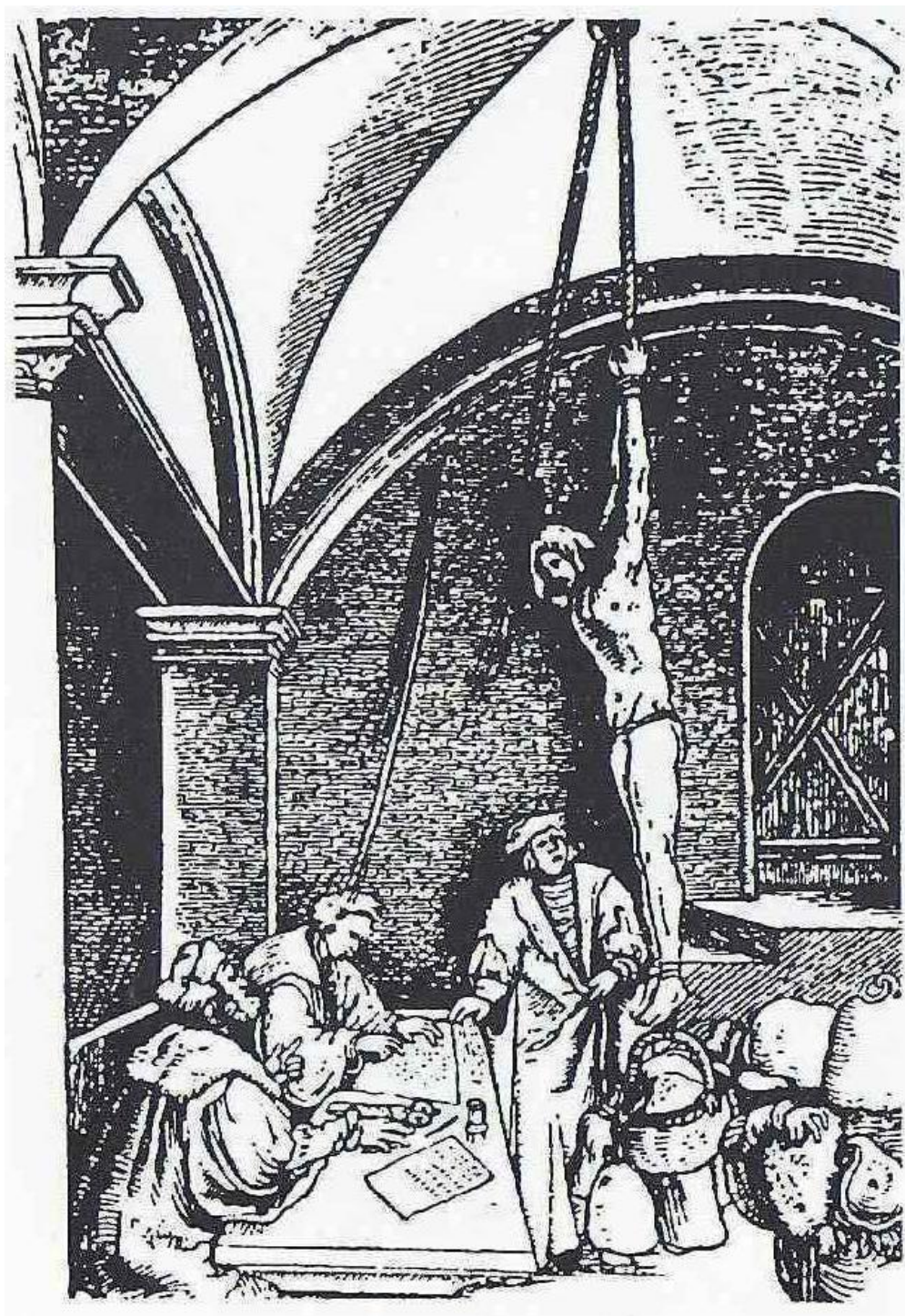

Wyśwětleni Słow.

- A. Na Stolicy H. sedící Wyśwětlowánc.
- B. Rat, genj lewau Rukau Nohu Wyśwětlowánc drží, prawau ale Ruku Sframbu o-
táčj, a tak oba Dily Botel sáhne.
- C. Po lewe Straně wedle Rata Kecič, a Wyśwětlowánc prawau Nohu w Položeni
držící Pachoset.
- D. Za Wyśwětlowáncem stojící Pachoset, genj gečo obě Ruce na Prsách Rýžem složene
drží.
- E. Místo, kde wloženi hořegšého Železa, genj na dobrý mužský Palec hluboko pod ko-
lennj Čjissku se státi musí, poněwadž spce, kdyby Železo na kolennj Čjissce sežeti
přicházelo, Waz kolennj Čjissky, aneb Ligamentum patellae by wstálen byl, strze což by
Articulatio Rotula Násplj trpělo, následowně Extravazacy w Durjné Articulacy Rose
na by powstála, strze což by Tuhost, aneb Anchylolis následowala.
- F. Místo nad Rokysem, kde Ronce Želez sežeti přichází.
- G. Pát Lokte wysotá Podnožka, na které obě Nohy Wyśwětlowánc zpředu zpřijma nata-
žené Patami sežeti přicházejí.
- H. Zibličta, genj Loket wysotá gest.
- K. Obě Ruce Wyśwětlowánc, genj ob zadu stojícího Pachoseta D. ipogenně se držejí.

Zdroj: SPURNÝ, František, Vojtěch CEKOTA a Miloš KOUŘIL. *Šumperský farář a děkan Kryštof Alois Lautner, oběť čarodějnických inkvizičních procesů*. 1. vyd. Šumperk: Městský úřad Šumperk a římskokatolická farnost v Šumperku, 2000, 62 s., [4] s. obr. příl.

Příloha č. 3: Tažení za sucha

Zdroj: SPURNÝ, František, Vojtěch CEKOTA a Miloš KOUŘIL. *Šumperský farář a děkan Kryštof Alois Lautner, oběť čarodějnických inkvizičních procesů*. 1. vyd. Šumperk: Městský úřad Šumperk a římskokatolická farnost v Šumperku, 2000, 62 s., [4] s. obr. příl.

MALLEVS MALEFICARVM, MALEFICAS ET EARVM

heresim frangē contereus,

EX VARIIS AVCTORIBVS COMPILATVS,
& in quatuor Tomos iuste distributus,

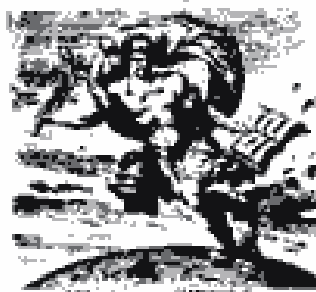
*PRIMUM DVO PRIORES VANA DÆMONVM
versutias, praestigias earum delusiones, superstitiosas Strigumagorum
ceremonias, horrendas etiam cum illis congressus, exallam denique
tam pestifera secta disquisitionem, & panisimum amplectuntur.
Tertius praxem Exorcistarum ad Dæmonem, & Strigumagorum male-
ficia de Christi fidelibus petenda; Quartus verò doctrinam Dæmoniacam,
Incredulitatem, & Exorcismalem continet.*

TOMVS PRIMVS.

Indicis Auctorum, capitum, & antiquitatem defert.

*Utiq; constans, infidelis penè mendis expurgata; cuius accessu Fuga
Dæmonum & Conspirationum satis exoritur.*

*Fit hoc mōdo in quibus Pythia, vel divinatorii fuerit spiritus, meris mensur
Leubici cap. 10.*

LEUBICI.

Sumptibus CLAVDII BOVRGAT sub signo Mercurij Galli.

M. DC. LXIX.

CVM PRIVILEGIO REGIO.